

2. Kvalita lidských zdrojů

2.1 Struktura obyvatel

Ve Středočeském kraji žilo ke konci roku 2005 celkem 1 158 108 obyvatel. Nárůst počtu obyvatel v posledních letech je zde nejvyšší ve srovnání se všemi kraji Česka. Do Středočeského kraje se stěhuje ve velké míře obyvatelstvo z Prahy, které díky příznivé věkové struktuře pozitivně ovlivňuje nejen hodnoty migračních charakteristik, ale i charakteristik přirozené měny. Proces, který se v největší míře podílí na výsledných změnách struktury obyvatel ve Středočeském kraji, se nazývá suburbanizace. Struktura obyvatel stěhujících se do zázemí Prahy za novým bydlením se velmi odlišuje od struktury původních obyvatel. Nové obyvatelstvo zde využívá výhody bydlení v klidnějším prostředí s lepšími životními podmínkami v kombinaci s poměrně dobrou dostupností Prahy – tzn. práce, školy, kultury či služeb.

Tab. 2.1.1 Základní ukazatele sídelní struktury k 31. 12. 2005

	Průměrný počet obyvatel		Průměrná výměra (km ²)		Hustota zalidnění na 1 km ²	Podíl osob žijících (%)	
	obce	části obce	obce	části obce		v obcích do 200 obyvatel	ve městech s 20000 a více obyvateli
Česká republika	1 641	680	12,6	5,2	130,0	1,9	44,2
Středočeský kraj	1 011	416	9,6	4,0	105,1	3,0	17,2

Sídelní struktura Středočeského kraje je specifická. Vyznačuje se absencí velkých měst, přičemž krajské město chybí úplně, administrativní funkci plní Praha, kde sídlí krajské instituce. Praha tvoří jádro celého středočeského regionu stahuje každodenně obyvatelstvo ze širokého okolí, a je proto potřeba hodnotit oblast lidských zdrojů právě v kontextu stavu a vývoje situace v hlavním městě a propojit obě území.

Ve Středočeském kraji najdeme pouze jedno město s počtem obyvatel nad 50 000 – Kladno (69 tisíc). Zatímco v celém Česku žije ve více než padesátitisícových městech zhruba třetina obyvatel, ve Středočeském kraji je to pouze 6 %, což je nejméně mezi všemi kraji. Dvacetitisícovou hranici počtu obyvatel překračuje v kraji pět měst – Kladno (69 tisíc), Mladá Boleslav (43 tisíc), Příbram (35 tisíc), Kolín (30 tisíc) a Kutná Hora (21 tisíc). Z celkového počtu 1146 obcí mělo na konci roku 2005 statut města 74 z nich.

Zatímco podíl městského obyvatelstva je ve Středočeském kraji oproti Česku podprůměrný, naopak podíl venkovského obyvatelstva je vyšší. Podíl městského obyvatelstva je dokonce nejnižší ve srovnání s ostatními kraji. Sídelní struktura je v kraji velmi rozdrobená, vyznačuje se velkým množstvím malých obcí, což přináší řadu nevýhod pro obyvatelstvo – především nízkou úroveň vybavenosti v obcích, ať už vybavenosti technické či občanské. Podíl obyvatel žijících v obcích do 500 obyvatel je po kraji Vysočina druhý nejvyšší v republice.

Specifickou sídelní strukturou se vyznačují okresy Praha-západ a Praha-východ, které nemají v rámci svého území jedno přirozené centrum – velké město – jako ostatní okresy. Území těchto dvou okresů tvoří organický celek s Prahou, vazby mezi hlavním městem a jeho zázemím jsou velmi silné.

Průměrná obec v kraji se rozkládá na 9,6 km² a žije v ní 1011 obyvatel. Průměrná obec Česka se vyznačuje jak větší rozlohou, tak větším počtem obyvatel. Hustotou zalidnění se Středočeský kraj řadí na 9. místo mezi 14 kraji.

Vývoj lidských zdrojů z demografického hlediska vykazuje ve Středočeském kraji příznivé trendy. Od roku 2000 se celkový počet obyvatel zvýšil o více než 3 %, na což má vliv vysoká hodnota přírůstku stěhováním, zároveň ale dochází k pozitivnímu vývoji v oblasti přirozené měny. I když počet zemřelých neustále převyšuje počet narozených, v důsledku zvyšující se porodnosti se úbytek přirozenou měnou výrazně snížil. Pozitivní vývoj v demografické oblasti je dobrým předpokladem pro pozitivní vývoj i v oblasti ekonomické a sociální a obecně pro vývoj lidských zdrojů.

Významnou charakteristikou ukazující na vývoj lidských zdrojů a následné využití lidských zdrojů je **věková struktura** obyvatelstva. Hlavní složku tvoří produktivní část populace, která se ve všech krajích pohybuje zhruba kolem 71 %. Jedná se o věkovou skupinu 15-64 let, na kterou bude především zaměřena tato

Tab. 2.1.2 Vývoj obyvatelstva ^{*)}

	Přírůstek obyvatel		
	přirozený	stěhováním	celkový
2000	-2,6	5,9	3,3
2001	-2,2	4,3	2,1
2002	-1,7	5,9	4,2
2003	-2,1	8,4	6,3
2004	-1,1	8,4	7,3
2005	-0,6	12,8	12,2

^{*)} na 1 000 obyvatel středního stavu

publikace. Velký význam má samozřejmě i předproduktivní složka populace – tzn. dětská složka, která se postupně do produktivního věku dostává a jejíž zastoupení je jedním z faktorů vývoje lidských zdrojů v budoucnosti.

Tab. 2.1.3 Obyvatelstvo podle věkových skupin

	Celkem			Muži			Ženy		
	2000 ¹⁾	2005 (k 31.12.)	rozdíl 2005 - 2000 v bodech	2000 ¹⁾	2005 (k 31.12.)	rozdíl 2005 - 2000 v bodech	2000 ¹⁾	2005 (k 31.12.)	rozdíl 2005 - 2000 v bodech
Počet obyvatel	1 121 591	1 158 108	²⁾ 103,3	549 271	567 892	²⁾ 103,4	572 320	590 216	²⁾ 103,1
v tom ve věku (%):									
0 - 5 let	5,3	5,8	0,6	5,5	6,2	0,6	5,0	5,5	0,5
6 - 14 let	10,7	9,1	-1,6	11,2	9,5	-1,7	10,3	8,7	-1,6
15 - 18 let	5,2	4,9	-0,3	5,4	5,1	-0,3	5,0	4,7	-0,2
19 - 24 let	9,5	7,8	-1,7	10,0	8,1	-1,9	9,1	7,5	-1,6
25 - 34 let	15,1	17,1	2,1	15,8	17,7	1,9	14,4	16,6	2,2
35 - 44 let	13,1	13,4	0,3	13,6	14,0	0,3	12,6	12,8	0,2
45 - 54 let	16,0	14,1	-1,9	16,5	14,4	-2,1	15,5	13,7	-1,8
55 - 64 let	10,8	13,6	2,8	10,6	13,6	3,0	11,0	13,7	2,6
65 a více let	14,2	14,1	-0,1	11,3	11,4	0,1	17,1	16,8	-0,3

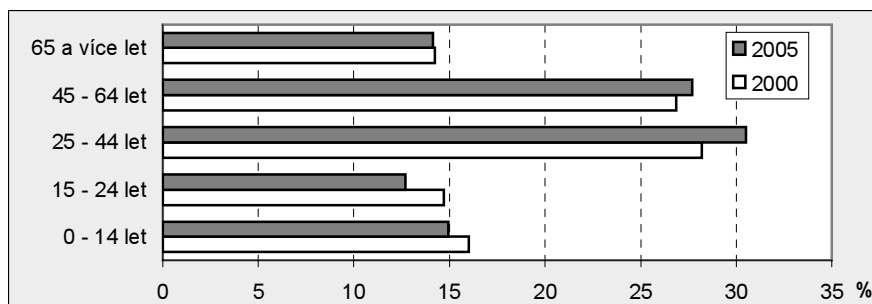
¹⁾ stav k 1. 1. 2001 (počet obyvatel zpětně bilancován podle výsledků SLDB 2001)

²⁾ index 2005/2000 v %

Středočeský kraj se svou věkovou strukturou blíží průměru Česka, pokud budeme měřit syntetickými ukazateli jako jsou například průměrný věk, či index stárí. Zatímco v hodnotě průměrného věku (39,9 let) stál kraj na konci roku 2005 na 10. místě mezi ostatními kraji, index stárí dosahuje 7. nejlepší hodnoty (94,5). I když dochází k všeobecnému stárnutí populace, pořád ještě převažuje ve Středočeském kraji předproduktivní složka populace nad poproduktivní. Ve čtyřech krajích republiky už je tomu naopak (Praha, kraj Plzeňský, Jihomoravský a Královéhradecký). Středočeský kraj se vyznačuje ve srovnání s Českem nadprůměrným zastoupením dětí ve věku 0-9 let a dospělých ve věkových skupinách 30-39, 50-59 a 70-79 let. Obzvláště nadprůměrné zastoupení dětské složky je důležité pro další vývoj. Ke zlepšování věkové

struktury velmi přispívají přistěhovalí obyvatelé, mezi nimiž je nejvyšší podíl mladých ve věkové skupině 25-34 let. Tito obyvatelé následně v kraji zakládají své rodiny, čímž pozitivně přispívají ke zlepšování demografické situace v kraji. Mezi roky 2000 a 2005 došlo k nárůstu podílu věkových skupin 0-5 let, 25-44 let a 55-64 let.

Graf 2 Věková struktura obyvatel v letech 2000 a 2005

Vlivem suburbanizace najdeme území s nejpříznivější věkovou strukturou v okresech Praha-západ a Praha-východ, dále v okrese Mělník na Neratovicku a v okrese Mladá Boleslav, který je samostatným prosperujícím ekonomickým centrem. Nejstarší je obyvatelstvo v okresech Kutná Hora, Kolín a Rakovník, kde dokonce obyvatelstvo nejstarších věkových kategorií převažuje nad dětskou složkou.

Kvalitní lidské zdroje jsou jedním ze základních faktorů možnosti rozvoje, přičemž za jeden ze základních hodnotících ukazatelů při posuzování vyspělosti společnosti je považována úroveň vzdělání a školství. **Vzdělanostní struktura** obyvatelstva se v čase velmi mění, obecně v celé společnosti dochází ke zvyšování úrovně vzdělání, která se dostává na přední místa hodnotového žebříčku lidí. Vzdělanostní strukturu obyvatelstva můžeme získat ze dvou statistických zdrojů. Jedním z nich je Sčítání lidu domů a bytů (SLDB), které se sice provádí pouze jednou za deset let, jeho výhodou však je, že se šetří celá populace a je možné z něj vytvořit výstup i za menší územní jednotky. Druhým možným zdrojem je Výběrové šetření pracovních sil (VŠPS), které se provádí čtvrtletně a tudíž jeho hlavní výhodou je možnost sledovat vývoj vzdělanostní struktury v podrobných časových řadách. Protože se však toto šetření provádí pouze na vzorku populace

a provádějí se dopočty, není možné získat spolehlivé údaje o menších územních celcích, než je kraj. Údaje vycházející z VŠPS a SLDB se v důsledku zcela odlišných metod zjišťování nepochybně liší.

Celospolečenským trendem je zvyšující se podíl lidí s maturitou a vysokoškolským diplomem a naopak snižující se podíl těch, kteří ukončili pouze základní školu. Středočeský kraj kopíruje tento celospolečenský trend, což se projevuje právě zvyšující se úrovní vzdělanosti obyvatelstva, a to jak podle VŠPS, tak i podle SLDB.

Tab. 2.1.4 Vzdělání populace (VŠPS)

	tis. osob					
	2001	2002	2003	2004	2005	Index 2005/2001
Obyvatelstvo ve věku 15 a více let	944,5	950,2	958,0	966,5	976,2	103,4
v tom podle vzdělání a ISCED ¹⁾ 97:						
základní a bez vzdělání	300,2	228,9	221,3	214,3	192,1	64,0
střední bez maturity	304,3	374,6	379,6	382,2	393,4	129,3
střední s maturitou	277,4	282,3	286,1	292,9	310,9	112,1
vysokoškolské	62,6	63,6	69,9	76,7	79,4	126,9
Muži	458,3	460,8	464,7	468,8	473,8	103,4
v tom podle vzdělání a ISCED 97:						
základní a bez vzdělání	122,2	77,1	71,1	70,5	64,0	52,4
střední bez maturity	183,0	220,0	227,2	226,2	228,5	124,9
střední s maturitou	115,1	123,5	123,3	125,6	135,9	118,1
vysokoškolské	38,0	39,8	42,4	46,4	45,1	118,6
Ženy	486,2	489,4	493,3	497,6	502,4	103,3
v tom podle vzdělání a ISCED 97:						
základní a bez vzdělání	178,1	151,8	150,2	143,8	128,1	71,9
střední bez maturity	121,2	154,6	152,4	156,0	164,9	136,0
střední s maturitou	162,3	158,8	162,8	167,3	175,0	107,8
vysokoškolské	24,6	23,8	27,5	30,2	34,3	139,6

¹⁾ ISCED (International Standard Classification of Education) - Mezinárodní standardní klasifikace vzdělávání

Z výběrového šetření pracovních sil vyplývá, že v současné době je v populaci Středočeského kraje ve věku 15 a více let nejvíce zastoupeno obyvatelstvo se středoškolským vzděláním bez maturity (40 %), následuje vzdělání středoškolské s maturitou (32 %), základní vzdělání (20 %) a nejméně jsou v populaci zastoupeni vysokoškoláci s 8 %.

Vzdělanostní struktura mužů a žen je přitom značně odlišná, přičemž Středočeský kraj vykazuje zhruba stejné rozložení jako celá republika. U základního vzdělání dosahují vyššího podílu ženy, stejně jako u středního s maturitou. Naopak muži dominují v kategorii učňovského a středního vzdělání bez maturity a u vysokoškolského. Ženy jsou do kategorií vzdělání (bez vysokoškolského) rozloženy mnohem rovnoměrněji – střední vzdělání s maturitou i bez maturity vykazuje téměř shodně třetina žen, základní vzdělání má čtvrtina žen. Muži dosahují v jednotlivých kategoriích odlišné podíly. Téměř polovina mužů je vyučena nebo má střední školu bez maturity, čtvrtina má střední školu s maturitou a asi šestina základní vzdělání. Vysokoškoláci jsou s 9,5 % u mužů a 6,8 % u žen jednoznačně nejméně zastoupenou vzdělanostní skupinou.

Rozložení v rámci jednotlivých vzdělanostních kategorií se přitom v čase výrazně proměňuje, především u žen, u nichž se kromě zastoupení v jednotlivých kategoriích mění i jejich pořadí. Zatímco v roce 2001 překročily 30% hranici u žen kategorie základní vzdělání a středoškolské s maturitou, v roce 2005 se jednalo o kategorie středoškolské vzdělání s maturitou a bez maturity.

Při srovnání krajů vykazuje jednoznačně nejpříznivější hodnoty Praha, kde žilo v roce 2005 63 % obyvatel s vysokoškolským vzděláním nebo středním s maturitou, Prahu následuje kraj Jihomoravský s 44 %. Pouze tyto dva kraje se pohybují nad průměrem Česka, který je díky Praze vysoký. Stejná situace je i v podílu pouze vysokoškolsky vzdělaných, kterých je v Praze 22 % a v Jihomoravském kraji zhruba poloviční (12 %). Na opačném konci s nejnižší úrovní vzdělanosti stojí při hodnocení pouze počtu vysokoškoláků kraje Ústecký (necelých 6 %) a Karlovarský (necelých 7 %), při hodnocení součtu vysokoškoláků se středoškoláky s maturitou potom kraje Karlovarský, Liberecký a Moravskoslezský (35-37 %). Středočeský kraj stojí na 6. místě v podílu středoškoláků s maturitou v součtu s vysokoškoláky a na 9. místě pouze v podílu vysokoškoláků. Jeho pozice se v průběhu času ale vlivem migrace pozitivně mění.

Srovnání podílu vysokoškoláků Středočeského kraje s celou republikou ještě nevykazuje tak velký rozdíl, jako kdybychom srovnali Středočeský kraj s Prahou, kterou kraj uzavírá ve svém středu a se kterou je provázán řadou vazeb a vztahů. Hlavní město Praha vykazuje téměř 3x více vysokoškolsky vzdělaných lidí. Tento údaj je však potřeba doplnit o pohled na územní rozdíly v rámci Středočeského kraje, které v úrovni vzdělanosti můžeme zachytit a které jsou veliké. Nejvyšší vzdělanostní úroveň zaznamenáváme v okresech Praha-východ a Praha-západ, kde došlo v devadesátých letech k výraznému nárůstu podílu vysokoškolsky vzdělaných obyvatel – především díky suburbanizačnímu procesu. Lidé, kteří se stěhují z Prahy do jejího zázemí, se vyznačují mnohem vyšší úrovní vzdělání než obyvatelstvo, které zde žije. To se projevuje rostoucí vzdělaností především v těsném zázemí Prahy, která se ovšem snižuje spolu s přibývajícím vzdáleností od hlavního města. Zatímco v okrese Praha-západ žilo při posledním sčítání 11,1 % vysokoškoláků, v okrese Rakovník se jednalo pouze o 5,8 %.

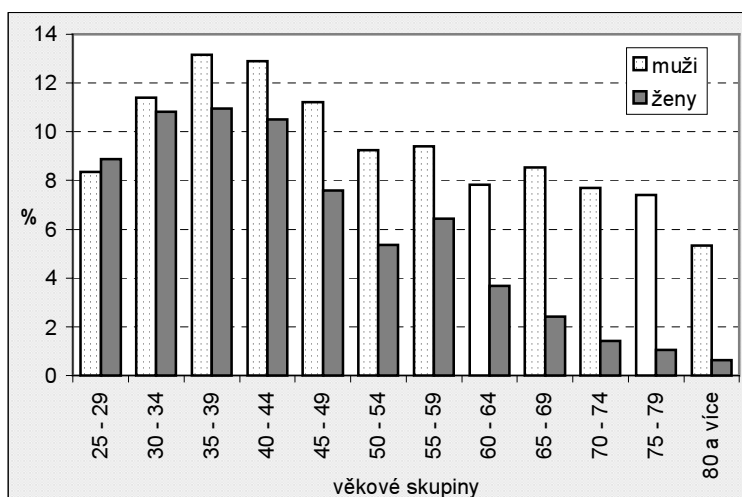
Tab. 2.1.5 Obyvatelstvo ve věku 15 a více let podle vzdělání a velikostních skupin obcí (SLDB 2001)

	Obyvatelstvo ve věku 15 a více let celkem	Podíl obyvatel podle dosaženého vzdělání (v %)					
		základní a neukončené	učňovské a střední bez maturity	střední s maturitou vč. vyššího	vysoko- školské	nezjištěné	bez vzdělání
Kraj celkem	943 364	23,1	40,4	27,8	7,0	1,3	0,5
v tom obce s počtem obyvatel:							
do 199	32 058	30,2	43,9	20,6	3,7	1,2	0,4
200 - 499	116 545	27,3	44,8	22,1	4,1	1,3	0,6
500 - 999	144 902	25,6	44,1	23,5	5,0	1,2	0,6
1 000 - 4 999	235 199	22,8	41,4	27,1	7,0	1,2	0,5
5 000 - 19 999	243 418	20,5	37,6	31,3	8,9	1,3	0,3
20 000 - 49 999	111 188	19,7	36,3	33,4	9,0	1,3	0,3
50 000 a více	60 054	23,4	35,7	30,5	8,2	1,7	0,5

I přes pozitivní trend zvyšování vzdělanostní úrovně obyvatelstva je vzdělanostní úroveň ve Středočeském kraji stále nižší než republikový průměr. Důvodem je také rozdrobená sídelní struktura, která je specifikem kraje, protože právě malé obce se vyznačují horší vzdělanostní skladbou obyvatelstva. Jak ukazuje tabulka 2.1.5, platí, že se zvyšující se velikostí kategorií obce podle počtu obyvatel roste plynule podíl vzdělanějšího obyvatelstva (s maturitou + vysokoškoláků). Výjimku tvoří poslední kategorie s 50 tisíci a více obyvateli, kam spadá pouze největší město kraje – Kladno. Jak je z tabulky patrné, nejvyšší (tedy vysokoškolské vzdělání) mělo podle SLDB v kraji pouze 7 % obyvatel starších 15 let oproti téměř 9 % v celé republice. V nejmenších obcích do 199 obyvatel, které tvoří asi čtvrtinu všech obcí kraje, je ale podíl vysokoškoláků oproti krajské hodnotě zhruba poloviční a zastoupení základního vzdělání zde překračuje 30% hranici. Naopak nejvzdělanější skupinou obcí jsou města s 20 – 50 tisíci obyvateli, kam patří 4 bývalá okresní města Mladá Boleslav, Příbram, Kolín a Kutná Hora.

Významným trendem je postupné stírání rozdílu mezi úrovní vzdělanosti mužů a žen. Především nejstarší generace lidí se vyznačuje výraznými rozdíly ve vzdělanosti mezi oběma pohlavími, vyšší vzdělání bylo dříve výsadou mužů a bylo samozřejmostí, že muži vykazují vyšší vzdělanostní úroveň než ženy. Postupující emancipace žen a změna pohledu na sociální status ženy a její postavení ve společnosti se projevuje i ve vzdělanostní struktuře. Z grafu 3, který znázorňuje procento vysokoškolsky vzdělaného obyvatelstva v jednotlivých věkových kategoriích podle pohlaví, je patrné, že se kromě zvyšování podílu vysokoškoláků se snižujícím se věkem zmenšuje i velká disproporce v zastoupení vysokoškoláků mezi muži a ženami. Zatímco ve věkové kategorii

Graf 3 Podíl vysokoškolsky vzdělaného obyvatelstva podle věkových skupin a pohlaví (SLDB 2001)

nad 75 let je mezi muži více než 7x více vysokoškoláků než mezi ženami, ve věkové kategorii 60-65 let je zastoupení vysokoškoláků mezi muži dvojnásobně velké než vysokoškolaček mezi ženami a v kategorii 35-39 let už je tento rozdíl pouze 1,2 násobný. Zajímavostí je vyšší podíl žen vysokoškolaček než mužů vysokoškoláků ve věkové kategorii 25-29 let, což je s největší pravděpodobností zapříčiněno větší „pilností“ žen a jejich dřívějším ukončením studia.

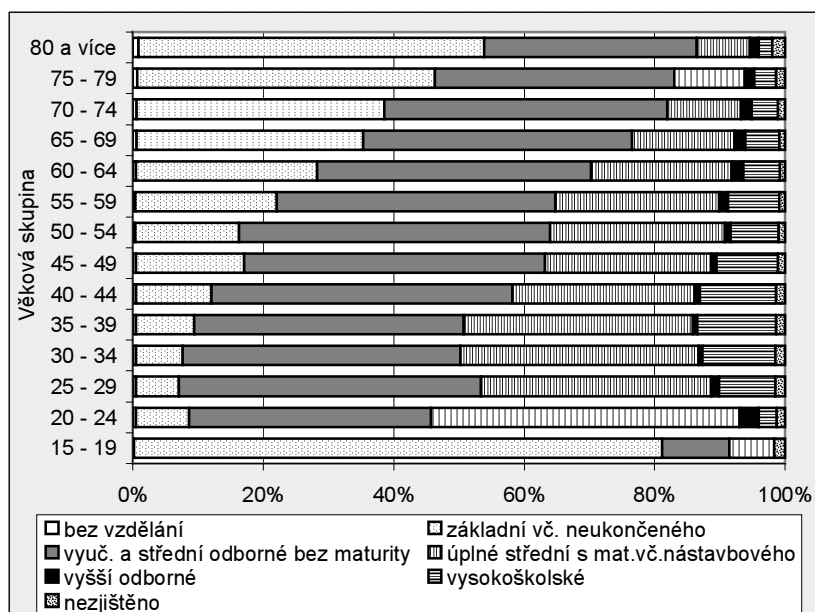
Tab. 2.1.6 Obyvatelstvo ve věku 15 a více let podle vzdělání (SLDB 2001)

	Středočeský kraj			ČR celkem		
	celkem	muži	ženy	celkem	muži	ženy
Obyvatelstvo celkem	943 364	457 936	485 428	8 575 198	4 133 067	4 442 131
v tom vzdělání (%):						
základní včetně neukončeného	23,1	16,0	29,8	23,0	16,5	29,1
vyučení bez maturity	21,1	26,9	15,7	20,5	25,7	15,7
střední odborné bez maturity	19,2	21,8	16,7	17,4	19,6	15,4
vyučení s maturitou	1,5	2,1	1,0	1,5	2,0	1,0
úplné střední všeobecné s maturitou	5,0	3,4	6,5	5,0	3,7	6,2
úplné střední odborné s maturitou	17,9	16,9	19,0	18,4	17,0	19,7
nástavbové studium	2,1	1,5	2,8	2,2	1,5	2,8
vyšší odborné	1,2	1,2	1,2	1,3	1,2	1,3
vysokoškolské	6,8	8,0	5,6	8,5	10,1	7,0
v tom:						
univerzitní	39,3	25,5	57,7	39,7	26,7	57,2
technické	28,5	41,7	10,6	30,1	43,6	11,8
ekonomické	15,3	13,5	17,7	14,5	12,9	16,7
zemědělské a veterinární	8,2	10,2	5,5	6,1	7,5	4,3
umělecké	1,3	1,3	1,3	1,8	1,7	1,9
ostatní	7,5	7,8	7,2	7,7	7,5	8,1
z vysokoškolského bakalářské	6,2	5,4	7,3	6,3	5,4	7,6
vědecká příprava	0,2	0,4	0,1	0,4	0,6	0,2
bez vzdělání	0,5	0,4	0,5	0,4	0,4	0,5
nezjištěno	1,3	1,4	1,2	1,3	1,5	1,2

Z tabulky 2.1.6 je patrná odlišná struktura vysokoškoláků žen a mužů podle typu vzdělání a zároveň drobná odlišnost Středočeského kraje od republiky. Oproti republice jsou v kraji nadprůměrně zastoupeni vysokoškoláci z ekonomickým vzděláním a především zemědělským a veterinárním vzděláním, což odpovídá průmyslově-zemědělské ekonomické základně Středočeského kraje. Mezi vysokoškoláky jsou naopak méně než v republice zastoupeni ti, kteří mají obecné univerzitní, technické či umělecké vzdělání.

Rozdíl mezi vysokoškoláky muži a ženami je dosti výrazný, kromě odlišnosti v zastoupení jednotlivých typů vzdělání u obou pohlaví se odlišuje i samotné pořadí těchto typů vzdělání. Zatímco muži mají nejčastěji technické vzdělání (42 %), u žen dominuje v nadpoloviční většině univerzitní vzdělání (58 %). Na druhém a třetím místě následuje u mužů univerzitní (26 %) a ekonomické (14 %) vzdělání, u žen ekonomické (18 %) a technické vzdělání (11 %). Ze zmiňovaných výsledků je patrné, že největší disproporce mezi muži a ženami je logicky zaznamenána u vzdělání technického, kde muži vykazují čtyřnásobně větší zastoupení mezi vysokoškoláky než ženy mezi vysokoškolačkami. Významný podíl mezi muži-

Graf 4 Vzdělání obyvatel podle věkových skupin (SLDB 2001)

vysokoškoláky tvoří ještě zemědělské a veterinární vzdělání (10 %), mezi ženami je zastoupení tohoto typu vzdělání pouze poloviční.

Při hodnocení vzdělanostní struktury podle věku je jasně patrný trend zvyšování vzdělanosti obyvatelstva. Zatímco ve věkové skupině nad 65 let tvoří největší část obyvatelstvo se základním vzděláním (41 %), v kategorii od 35-64 let se jedná o obyvatelstvo se středním (učňovským) vzděláním bez maturity (také přes 40 %) a v kategorii 25-34 let je nejpočetnější skupinou střední vzdělání s maturitou (téměř 40 %). Z grafu 4 je vidět plynulý nárůst úrovně vzdělanosti s klesajícím věkem. Zatímco ještě před několika lety mělo maturitní vysvědčení vysokou hodnotu, v současné době se už stává samozřejmostí a pro kvalitní uplatnění na pracovním trhu prakticky nutností.

Další hodnotící charakteristikou popisující kvalitu lidských zdrojů je **zdravotní stav obyvatelstva**. Ten se dá zachytit pomocí analýzy vybraných charakteristik jako jsou naděje dožití, pracovní neschopnost či struktura nemocnosti a úmrtnosti.

Naděje dožití při narození udává, kolik let v průměru má před sebou člověk, pokud by se v průběhu jeho života nezměnily úmrtnostní poměry. Udává se zvlášť pro muže a ženy, protože je velký rozdíl mezi oběma pohlavími. Zatímco ženy mají ve Středočeském kraji při narození naději dožít se více než 78 let, muži zhruba o šest let méně. Středočeský kraj ovšem patří v republice ke krajům s nejnižší nadějí dožití, řadí se na 10. místo mezi 14 kraji. Nejhorší situace panuje v Ústeckém, Moravskoslezském a Karlovarském kraji, kde je důvodem především špatné životní prostředí a horší socioekonomické podmínky obyvatel, jež jsou pozůstatkem uměle podporovaného těžkého průmyslu a těžby v minulosti a současné ekonomické transformace oblastí. Ve Středočeském kraji je horší situace v úmrtnostních poměrech důsledkem především horší vybavenosti lékařskou péčí, která je tím pádem hůře dostupná.

Naopak nejvyšší hodnotu naděje dožití vykazuje Praha, kde je důvodem především nejlepší vybavenost zdravotními zařízeními a soustředění nejlepších specializovaných zdravotnických pracovišť. Vysokých hodnot naděje dožití dosahuje ale například i kraj Vysočina, který se naopak vyznačuje spíše horší vybaveností zdravotními zařízeními a dostupností lékařské péče, zde bude ale pravděpodobně hlavním faktorem kvalitní životní prostředí a zdravější styl života. Ve všech krajích republiky dochází k postupnému nárůstu naděje dožití.

Tab. 2.1.7 Naděje dožití podle pohlaví a věku

	2001 - 2002		2002 - 2003		2003 - 2004		2004 - 2005	
	Středočeský kraj	ČR ¹⁾	Středočeský kraj	ČR ¹⁾	Středočeský kraj	ČR ¹⁾	Středočeský kraj	ČR ¹⁾
Naděje dožití mužů								
ve věku: 0 let	72,07	72,07	71,99	72,03	71,98	72,55	72,45	72,88
15 let	57,51	57,60	57,43	57,53	57,43	58,01	57,90	58,32
30 let	43,25	43,25	43,18	43,17	43,15	43,66	43,57	43,94
40 let	33,74	33,81	33,74	33,75	33,74	34,21	34,09	34,48
50 let	24,83	24,99	24,82	24,88	24,80	25,32	25,14	25,56
Naděje dožití žen								
ve věku: 0 let	78,27	78,54	78,21	78,51	78,37	79,04	78,58	79,10
15 let	63,58	63,99	63,55	63,93	63,74	64,44	63,94	64,48
30 let	48,86	49,26	48,79	49,17	48,96	49,67	49,18	49,72
40 let	39,10	39,53	39,06	39,44	39,21	39,92	39,44	39,97
50 let	29,65	30,13	29,63	30,05	29,77	30,51	29,99	30,56

¹⁾ údaje za ČR nejsou průměrem za 2 roky, ale jedná se o hodnoty let 2002, 2003, 2004 a 2005

Z hlediska **pracovní neschopnosti** vykazuje Středočeský kraj příznivé hodnoty jednotlivých ukazatelů ve srovnání s ostatními kraji Česka. Průměrná doba trvání jednoho případu pracovní neschopnosti překročila v posledních dvou letech ve Středočeském kraji hodnotu 30 kalendářních dnů. Ve srovnání s ostatními kraji se Středočeský kraj pohybuje na 3. – 4. místě s nejnižší hodnotou tohoto ukazatele. Lepší situaci zaznamenávají především Praha a Karlovarský kraj. Naopak nejdelší pracovní neschopnost vykazují všechny moravské kraje v čele s Moravskoslezským krajem, kde je situace nejhorší.

Pracovní neschopnost je nejdelší v případě úrazů, v některých letech se jedná o úrazy pracovní, v jiných letech připadá více dní pracovní neschopnosti na úrazy ostatní. Zatímco průměrná doba trvání pracovní neschopnosti v případě úrazů překračuje 40 dní, u nemoci se jedná pouze o 30 dní.

Průměrné procento pracovní neschopnosti se v posledních šesti sledovaných letech pohybuje mezi hodnotami 5,405 až 6,180. V tomto ukazateli si stojí Středočeský kraj ještě lépe než v délce pracovní neschopnosti, hned za Prahou zaujímá druhé místo. Průměrné procento pracovní neschopnosti je jednoznačně nejvyšší z důvodu nemoci, hodnoty za úraz dosahují pouze zhruba 0,5 %.

Tab. 2.1.8 Pracovní neschopnost pro nemoc a úraz

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	Index 2005/2000
Počet nemocensky pojištěných osob	420 276	423 580	438 369	436 649	434 613	439 720	104,6
Průměrný denní stav práce neschopných (v osobách)	24 156	25 528	27 066	26 986	23 489	24 945	103,3
Průměrná doba trvání 1 případu pracovní neschop. (kal.dny)	26,3	26,7	28,7	28,7	32,9	30,8	117,0
v tom:							
pro nemoc	25,5	25,9	27,9	27,8	32,0	29,9	117,4
pro pracovní úrazy	37,9	38,8	39,3	40,9	41,6	41,7	110,1
pro ostatní úrazy	37,3	37,8	38,4	41,1	43,5	41,8	112,0
Průměrné procento pracovní neschopnosti celkem	5,747	6,027	6,174	6,180	5,405	5,673	98,7
v tom:							
pro nemoc	5,180	5,440	5,567	5,598	4,834	5,113	98,7
pro pracovní úrazy	0,226	0,233	0,234	0,217	0,218	0,218	96,6
pro ostatní úrazy	0,341	0,355	0,372	0,365	0,352	0,342	100,2

Kvalitu lidských zdrojů můžeme posuzovat i na základě charakteristik jako jsou **nemocnost a úmrtnost** obyvatelstva v produktivním věku. Z hlediska nemocnosti se můžeme zaměřit na dvě roviny – jak ovlivňuje přímo práce zdravotní stav obyvatelstva a naopak, jak je obyvatelstvo zdravé a silné, aby mohlo věnovat svůj potenciál práci, kterou vykonává. Pro první hledisko můžeme zvolit jako základní charakteristiku počet a vývoj nemocí z povolání. Počet těchto onemocnění je ve srovnání s celkovým počtem onemocnění ve Středočeském kraji nízký – v celém sledovaném období se pohybuje kolem 200 případů. Zároveň je patrný trend snižování počtu těchto nemocí – od roku 2000 do roku 2005 se snížil o čtvrtinu.

Tab. 2.1.9 Hlášená onemocnění podle sledovaných příčin

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	Index 2005/2000
Nemoci z povolání celkem	244	225	207	214	191	176	72,1
Na 100 000 nem. pojištěných	58,06	53,12	47,22	49,01	43,95	40,03	68,9
Zhoubné novotvary	5 576	5 687	6 033	6 716	.	.	x
z toho muži ve věku: 15 - 29 let	30	38	31	46	.	.	x
30 - 49 let	247	197	247	229	.	.	x
50 - 69 let	1 368	1 342	1 560	1564	.	.	x
z toho ženy ve věku: 15 - 29 let	79	92	96	86	.	.	x
30 - 49 let	385	385	447	374	.	.	x
50 - 69 let	1 075	1 160	1 259	1304	.	.	x
Tuberkulóza celkem	126	150	117	116	116	120	95,2
z toho muži ve věku: 15 - 29 let	2	7	4	6	4	7	350,0
30 - 49 let	21	34	27	23	22	26	123,8
50 - 69 let	34	36	34	25	26	29	85,3
z toho ženy ve věku: 15 - 29 let	4	10	5	5	4	8	200,0
30 - 49 let	6	14	10	7	5	11	183,3
50 - 69 let	14	12	7	8	10	9	64,3

Jedním z nejčastějších onemocnění, a to nejen ve Středočeském kraji, ale i v celé ČR, jsou zhoubné novotvary. Nejčastějším, a to jak u mužů, tak i u žen, zůstal výskyt zhoubných novotvarů kůže, u žen pak následoval zhoubný novotvar prsu, u mužů zhoubný novotvar průdušnice, průdušky a plíce. Onemocnění zhoubnými novotvary vykazuje navíc nepříznivý vývoj, dochází k neustálému nárůstu těchto onemocnění. Do produktivního věku, který je zde definován hranicemi 15-69 let, je soustředěno přibližně 55 – 60 % všech těchto onemocnění. Již zmiňovaný druh nejčastěji se vyskytujících nádorových onemocnění, který se liší u mužů a žen, naznačuje, že budou i rozdílnosti výskytu onemocnění podle věku mezi oběma pohlavími. V nejmladším věku 15-29 let jsou nádorovým onemocněním postiženy výrazně více ženy, naopak v nejstarším sledovaném věku 50-69 let je zaznamenáno více případů u mužů. Obecně však platí, že jednoznačně dochází k nárůstu počtu onemocnění zhoubnými novotvary s přibývajícím věkem – u mužů i u žen.

Na rozdíl od nemocí zhoubnými novotvary, které jsou rovnoměrně rozloženy mezi muže a ženy, u dalšího onemocnění jako je tuberkulóza zaznamenáváme velké rozdíly. Tuberkulóza se zhruba dvojnásobně více vyskytuje u mužů než u žen. Celkově se počet případů pohybuje nad stem a v čase zůstává přibližně stejný.

Úroveň úmrtnosti je v čase poměrně stabilní, ve Středočeském kraji se pohybuje v letech 2000 – 2005 v rozmezí 11,2 – 11,5 zemřelých na 1000 obyvatel. Tyto hodnoty jsou sice nejvyšší mezi všemi kraji, je nutné ale vzít v úvahu věkovou strukturu obyvatelstva, která hodnoty úmrtnosti výrazně ovlivňuje. Pokud bychom očistili úmrtnost od vlivu věkové struktury, která je ve Středočeském kraji starší než činí průměr za republiku, neobjeví se už Středočeský kraj mezi kraji s nejhoršími úmrtnostními poměry. Nejhorší situace panuje v Ústeckém, Moravskoslezském a Karlovarském kraji, zatímco nejlepší naopak v Praze či Královéhradeckém kraji.

Regionální rozdíly v úmrtnosti v České republice jsou dány především rozdíly ve skladbě obyvatelstva jednotlivých územních celků. Roli hraje zejména úroveň vzdělání obyvatel (s vyšším vzděláním se intenzita úmrtnosti obecně snižuje), složení podle rodinného stavu (skupina rozvedených a svobodných osob vykazuje vyšší úmrtnost, ženatí a vdané naopak nejnížší), národnosti (nadprůměrná úmrtnost je zjištěna u populace Romů), socioekonomického postavení aj.² Nižší vzdělaností, vyšší rozvodovostí a vyšším podílem romské populace se vyznačují právě kraje jmenované jako kraje s nejhoršími úmrtnostními poměry – Moravskoslezský a Ústecký.

Dalšími faktory přispívajícími k rozdílu v hodnotách úmrtnosti jsou úroveň zdravotní péče, zejména dostupnost rychlé lékařské pomoci (velmi důležitá v případech náhlých srdečních a mozkových příhod), životní prostředí a obecně celková ekonomická úroveň daného regionu. Právě vysoká úroveň zdravotní péče a příznivá ekonomická situace přispívá v Praze k nízké úrovni úmrtnosti. Středočeský kraj se v úrovni úmrtnosti řadí za jmenované kraje s nejhoršími úmrtnostními poměry. Z faktorů, které byly jmenované, mají největší vliv špatná vybavenost lékařskými zařízeními a tudíž horší dostupnost lékařské péče. Důvodem je především blízkost Prahy, kam se zařízení lékařské péče soustřeďují. Středočeský kraj se zároveň vyznačuje nižší úrovní vzdělanosti obyvatelstva a nadprůměrnou mírou rozvodovosti oproti republice.

Tab. 2.1.10 Úmrtnost podle pohlaví a věku

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	Index 2005/2000
Zemřelí celkem	12 777	12 552	12 401	13 050	12 597	12 850	100,6
Zemřelí na 1 000 obyvatel	11,5	11,2	11,0	11,5	11,1	11,2	97,3
Zemřelí muži na 1 000 mužů	11,6	11,2	11,2	11,8	11,4	11,3	96,6
ve věku: 15 - 29 let	1,1	1,0	1,0	1,1	0,9	0,9	80,8
30 - 39 let	1,6	1,3	1,3	1,7	1,4	1,3	83,6
40 - 49 let	4,1	4,0	3,7	4,1	3,7	3,7	88,7
50 - 59 let	11,2	10,9	10,7	10,7	10,9	10,2	91,2
60 - 69 let	29,4	27,1	26,5	27,1	26,2	24,0	81,9
70 a více let	86,9	84,5	83,9	87,2	82,6	84,6	97,4
Zemřelé ženy na 1 000 žen	11,3	11,1	10,8	11,3	10,8	11,1	98,0
ve věku: 15 - 29 let	0,4	0,3	0,4	0,2	0,3	0,3	63,3
30 - 39 let	0,7	0,5	0,7	0,6	0,5	0,6	89,6
40 - 49 let	1,8	1,8	1,7	1,8	1,6	1,8	100,1
50 - 59 let	4,5	4,9	4,9	5,2	4,5	4,9	108,5
60 - 69 let	13,7	12,9	12,1	12,5	11,5	11,3	82,3
70 a více let	72,2	71,4	68,7	71,3	68,9	70,9	98,2

Při srovnání úmrtnosti podle věku platí, že všechny věkové kategorie vykazují vyšší míru úmrtnosti u mužů než u žen. Rovněž výsledná hodnota míry úmrtnosti je vyšší u mužů. Ve Středočeském kraji není tento rozdíl tak vysoký (pouze 0,2 ‰ v roce 2005) jako je tomu v některých jiných krajích (Zlínský, Moravskoslezský, Pardubický nebo Liberecký). Jediná Praha vykazuje vyšší úmrtnost žen než mužů.

Velký rozdíl vykazuje úmrtnost podle věku při srovnání mužů a žen. Zatímco z celkového počtu zemřelých mužů je zhruba 40 % v produktivním věku (15-69 let), z celkového počtu zemřelých žen je v tomto věku pouze 20 %. Věkovou skupinou, ve které zemře nejvíce mužů je 70-79 let, zatímco u žen se jedná o věkovou skupinu 80-89 let. I z této skutečnosti je patrné, že ženy se dožívají vyššího věku než muži.

² ČSÚ (2006): *Vývoj obyvatelstva České republiky v roce 2005*

Tab. 2.1.11 Zemřelí podle příčin smrti

	2000		2005		Rozdíl 2005 - 2000 v bodech	
	Středočeský kraj	ČR	Středočeský kraj	ČR	Středočeský kraj	ČR
Zemřelí celkem	12 777	109 001	12 850	107 938	¹⁾ 100,6	¹⁾ 99,0
z toho vybrané příčiny (%):						
některé infekční a parazitární nemoci	0,2	0,2	0,5	0,4	0,2	0,1
novotvary	26,1	26,3	25,9	26,2	-0,1	-0,2
nemoci oběhové soustavy	53,4	53,4	52,7	51,1	-0,6	-2,3
nemoci dýchací soustavy	5,4	4,5	4,4	5,6	-1,1	1,0
nemoci trávicí soustavy	3,4	3,9	4,1	4,5	0,8	0,6
vnější příčiny nemocnosti a úmrtnosti	6,3	6,5	5,8	5,9	-0,5	-0,6

¹⁾ Index 2005/2000 v %

Třemi nejčastějšími příčinami úmrtí jsou zhoubné novotvary, nemoci oběhové soustavy a takzvané vnější příčiny, mezi něž patří například úrazy, ale i sebevraždy. Z celkového počtu zemřelých tvoří tyto tři hlavní příčiny úmrtí 85 %. Produktivního věku se příliš netýkají nemoci oběhové soustavy. Umírají na ně především osoby starší 70 let, protože do věkové kategorie 15-69 let je soustředěno u žen pouze 10 % úmrtí na nemoci oběhové soustavy, u mužů se jedná o zhruba 30 %. Zatímco v rámci celé populace jsou právě nemoci oběhové soustavy příčinou úmrtí u více než poloviny případů, v produktivním věku se nejčastěji umírá na zhoubné novotvary (u žen z více než 50 %, u mužů 43 %).

Zatímco nemoci oběhové soustavy jsou koncentrovány do poproduktivního věku, naopak tzv. vnější příčiny se týkají právě produktivního věku. U mužů jsou z důvodu vnějších příčin soustředěny do věkové kategorie 15-69 let dokonce tři čtvrtiny těchto úmrtí, u žen se jedná o 41 %. Důvodem je samozřejmě větší aktivita lidí v produktivním věku, větší riziko úrazu, ale i větší zatížení psychiky člověka vedoucí k sebevražedným sklonům. Sebevraždy tvoří z celkového počtu zemřelých na vnější příčiny zhruba 20 %.

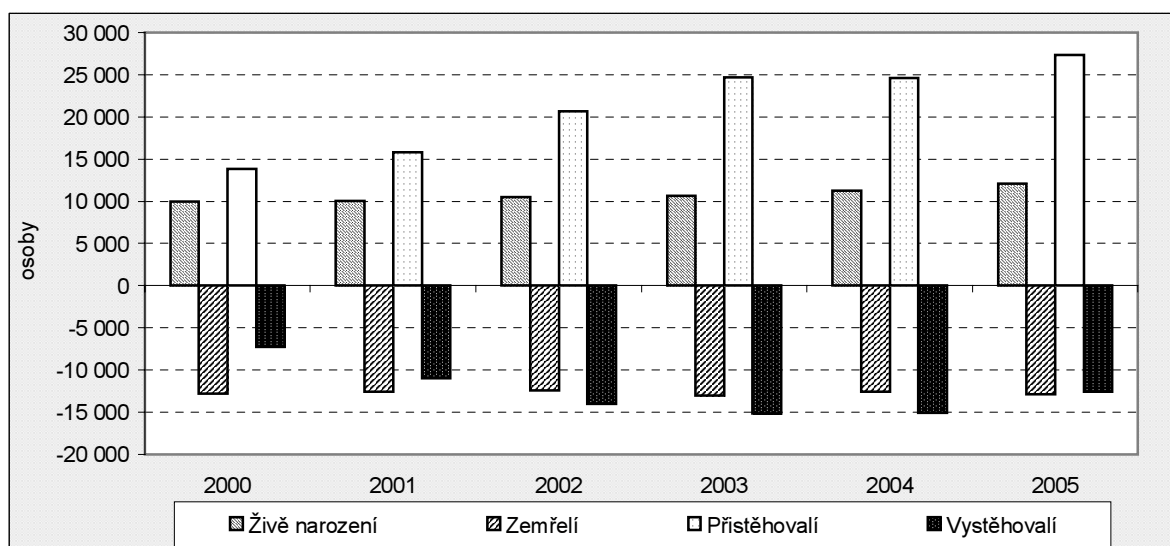
V důsledku vnějších příčin umírá v produktivním věku výrazně větší procento mužů než žen, u novotvarů je zase naopak více zemřelých žen. Tato odlišnost mezi pohlavími se odráží ve věkové skupině 30-49 let, kde mezi zemřelými ženami dominuje jako příčina zhoubné novotvary, zatímco mezi muži vnější příčiny. Ve věkové kategorii 15-29 převažuje u obou pohlaví shodně úmrtí z vnějších příčin, u věkové kategorie 50-69 novotvary.

Tab. 2.1.12 Zemřelí podle hlavních příčin a pohlaví

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	Index 2005/2000
Zhoubné novotvary	3 311	3 273	3 294	3 401	3 468	3 299	99,6
z toho muži ve věku: 15 - 29 let	8	13	8	12	8	6	75,0
30 - 49 let	112	101	89	100	98	90	80,4
50 - 69 let	878	851	799	890	936	833	94,9
z toho ženy ve věku: 15 - 29 let	11	8	7	5	4	4	36,4
30 - 49 let	92	73	83	80	69	84	91,3
50 - 69 let	504	493	461	511	509	507	100,6
Nemoci oběhové soustavy	6 819	6 724	6 424	6 596	6 417	6 775	99,4
z toho muži ve věku: 15 - 29 let	6	9	2	7	6	7	116,7
30 - 49 let	125	96	89	83	86	73	58,4
50 - 69 let	911	819	839	811	803	771	84,6
z toho ženy ve věku: 15 - 29 let	5	1	5	3	3	2	40,0
30 - 49 let	35	43	36	25	30	29	82,9
50 - 69 let	406	391	407	392	341	364	89,7
Vnější příčiny	806	741	812	886	823	750	93,1
z toho muži ve věku: 15 - 29 let	115	100	100	105	90	82	71,3
30 - 49 let	145	137	136	166	128	145	100,0
50 - 69 let	120	118	150	140	172	158	131,7
z toho ženy ve věku: 15 - 29 let	28	19	26	13	23	19	67,9
30 - 49 let	30	25	29	37	36	37	123,3
50 - 69 let	45	45	40	57	53	39	86,7

Při mezikrajském srovnání zjistíme, že v podstatě platí situace, kdy kraje, které se vyznačují nejvyšším podílem úmrtí z důvodu nemoci oběhové soustavy, vykazují naopak nízké procento úmrtí na novotvary. Nejvyššího podílu úmrtí na nemoci oběhové soustavy je dosaženo na Vysočině a krajích Zlínském a Jihomoravském, přičemž Zlínský kraj je zároveň krajem s nejnižším procentem úmrtí na novotvary ve srovnání s ostatními kraji. Nejvyšší podíl zemřelých na novotvary zaznamenáváme v Jihočeském, Karlovarském kraji a Praze, přičemž tyto tři kraje jsou zároveň kraji s nejnižším procentem úmrtí na nemoci oběhové soustavy. Středočeský kraj se nachází na pátém místě ve srovnání s ostatními kraji, a sice na pátém nejlepším místě v případě novotvarů a naopak na pátém nejhorším místě v případě nemoci oběhové soustavy.

Graf 5 Pohyb obyvatel ve Středočeském kraji v letech 2000 - 2005

Významný vliv na strukturu lidských zdrojů má obzvlášť ve Středočeském kraji **migrace**. Stěhování obyvatelstva ovlivňuje celkový vývoj Středočeského kraje, charakteristiky týkající se obyvatelstva, ale i charakter fyzického prostředí především v zázemí Hlavního města Prahy. Proces nazývaný rezidenční suburbanizace se projevuje nejintenzivněji v nejtěsnějším zázemí Prahy a s přibývajícím vzdáleností slábne. Jeho podstatou je stěhování mladšího obyvatelstva s vyšším sociálním statusem z Prahy do jejího zázemí, především do okresů Praha-západ a Praha-východ. Díky tomuto procesu získává Středočeský kraj migrací nejvíce obyvatel ve srovnání s ostatními kraji. Migrační saldo je dlouhodobě ve Středočeském kraji nejvyšší a pořád roste. Zatímco do roku 2004 se průběžně zvyšoval počet přistěhovalých i vystěhovalých, v roce 2005 došlo na jedné straně k velkému nárůstu počtu přistěhovalých a na straně druhé k významnému poklesu počtu vystěhovalých. Migrační saldo tak v roce 2005 dosáhlo rekordní hodnoty téměř 15 tisíc osob (oproti necelým 10 tisícům v roce 2004).

Tab. 2.1.13 Přistěhovalí podle pohlaví a věku

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	Úhrn 2000 - 2005
Přistěhovalí celkem	13 821	15 842	20 656	24 710	24 630	27 387	127 046
z toho ženy	7 151	7 942	9 744	10 527	11 153	12 746	59 263
z celku ve věku:							
0 - 5 let	1 256	1 386	1 728	1 587	1 794	2 434	10 185
6 - 14 let	1 435	1 596	1 830	1 627	1 791	1 962	10 241
15 - 18 let	528	546	665	780	819	931	4 269
19 - 24 let	2 076	2 145	2 839	4 308	3 366	3 294	18 028
25 - 34 let	3 658	4 361	6 056	7 443	7 951	8 978	38 447
35 - 44 let	1 654	2 185	3 159	3 942	3 896	4 393	19 229
45 - 54 let	1 323	1 669	2 230	2 672	2 615	2 624	13 133
55 - 64 let	829	963	1 131	1 360	1 404	1 576	7 263
65 a více let	1 062	991	1 018	991	994	1 195	6 251

Intenzita suburbanizačního procesu je nejvyšší v těsném zázemí Prahy – především v okresech Praha-západ a Praha-východ, kde jsou přírůstky počtu obyvatel až desetinásobně vyšší než v periferních okresech. Konkrétně se jedná především o jižní zázemí Prahy, kde se díky kvalitnějšímu prostředí začal proces suburbanizace projevovat dříve než v zázemí severním. Konkrétně se jedná o oblasti v Povelčaví, v okolí „staré benešovské“ silnice a dálnice D1.

Z ostatních krajů se hodnotě přírůstku stěhování Středočeského kraje přibližuje pouze Praha, ostatní kraje výrazně zaostávají. Některé kraje vykazují migrační úbytky, v roce 2005 se jednalo o kraje Karlovarský a Moravskoslezský.

Tab. 2.1.14 Vystěhovalí podle pohlaví a věku

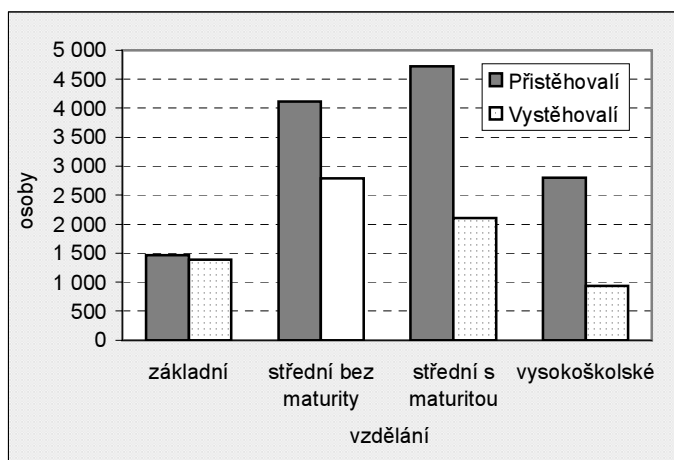
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	Úhrn 2000 - 2005
Vystěhovalí celkem	7 296	10 985	13 995	15 172	15 046	12 613	75 107
z toho ženy	3 813	4 940	5 740	5 972	6 001	5 983	32 449
z celku ve věku:							
0 - 5 let	630	750	790	805	802	896	4 673
6 - 14 let	702	866	990	912	831	822	5 123
15 - 18 let	298	360	417	459	373	397	2 304
19 - 24 let	1 551	2 045	2 350	2 858	2 817	1 875	13 496
25 - 34 let	2 038	3 348	4 417	4 719	4 806	4 224	23 552
35 - 44 let	738	1 677	2 319	2 452	2 476	2 030	11 692
45 - 54 let	592	993	1 556	1 813	1 710	1 229	7 893
55 - 64 let	289	454	627	657	751	592	3 370
65 a více let	458	492	529	497	480	548	3 004

Struktura obyvatelstva, které se do kraje přistěhovává, je velmi příznivá. V členění na pětileté věkové skupiny dominuje věková kategorie 25-29 let, druhé místo zaujímá skupina 30-34 let. Mladí lidé se do Středočeského kraje stěhují za novým bydlením, zakládají v kraji své rodiny. Některí už přicházejí s malými dětmi, o čemž svědčí skutečnost, že děti ve věku 0-5 let stojí na 5. místě v počtu přistěhovaných. Tato nejmladší věková kategorie zároveň zaznamenala největší relativní nárůst mezi roky 2004 a 2005 a přispěla tak spolu s věkovou kategorií 30-34 let v největší míře ke zmiňovanému rekordnímu celkovému nárůstu počtu přistěhovaných ve Středočeském kraji mezi těmito roky. Mladá věková struktura přistěhovaných se pozitivně promítá do charakteristik přirozeného pohybu obyvatelstva především v okresech Praha-západ a Praha-východ, kde je intenzita stěhování nejvyšší. V těchto okresech jako jediných ve Středočeském kraji bylo dosaženo vyššího počtu narozených než zemřelých a saldo přirozené změny je tak pozitivní, zázemí Prahy zaznamenává v posledních dvou letech přírůstek přirozenou změnou. Tyto dva pražské okresy se tak řadí mezi 14 okresů v republice s nejlepší situací v oblasti přirozené změny (v ostatních okresech dochází ve sledovaných letech 2000 – 2005 prakticky trvale k úbytku přirozenou změnou).

Příznivá je i struktura přistěhovaných z hlediska vzdělanosti. Podíl přistěhovaných, kteří mají vysokoškolské vzdělání je téměř trojnásobný oproti podílu vysokoškoláků v populaci bydlící ve Středočeském kraji. Zároveň dochází k nárůstu podílu vysokoškoláků mezi přistěhovanými, takže migrace výrazně přispívá ke zlepšování vzdělanostní struktury kraje. Podíl vysokoškoláků mezi přistěhovanými činil v roce 2004 jednu pětinu, naopak podíl přistěhovaných pouze se základním vzděláním byl velmi nízký (10 %) a v průběhu posledních let došlo k jeho snížení. Vzdělanostní úroveň přistěhovaných je navíc vyšší než vzdělanostní úroveň vystěhovaných, takže i tato skutečnost potvrzuje příznivý vliv migrace na vzdělanostní strukturu kraje.

Zatímco mezi přistěhovanými převažují vysokoškoláci nad osobami se základním vzděláním, u vystěhovaných je tomu naopak - více se vystěhovávají osoby se základním vzděláním než s vysokoškolským.

Graf 6 Migrace obyvatel v roce 2004 podle vzdělání

Na první pohled se tedy zdá, že migrace působí na vývoj lidských zdrojů velmi příznivě, kraj získává mladší a vzdělanější obyvatelstvo, které vykazuje velký potenciál. Je však důležité doplnit, že toto nově přichází obyvatelstvo v kraji sice fyzicky bydlí, ale většinou dojíždí za prací, studiem a službami do Prahy. Svůj potenciál tedy z velké části nechává právě v hlavním městě.

S rostoucím propojováním světa a rozšiřujícím se procesem globalizace hrají stále významnější roli **cizinci** přicházející na území republiky. Od roku 2001 dochází k neustálému nárůstu počtu cizinců žijících jak na území celé republiky, tak i Středočeského kraje. Počet cizinců se postupně zvyšuje prakticky ve všech krajích, pouze v kraji Zlínském můžeme zaznamenat pokles. Nejvíce cizinců je v rámci republiky koncentrováno do Prahy (v roce 2005 - 32 %) a do Středočeského kraje (13 %). Nejvyššího podílu cizinců na obyvatelstvu kraje je dosaženo v hlavním městě, kde cizinci tvoří 7,6 % obyvatelstva. Před Středočeský kraj, kde tento podíl činí 3,1 %, se dostal ještě kraj Karlovarský se 4,8 % cizinců. Nejméně cizinců bylo mezi obyvateli Zlínského a Olomouckého kraje a Vysočiny.

Tab. 2.1.15 Cizinci

	2001	2002	2003	2004	2005	Index 2005/2001
Cizinci celkem	26 418	27 038	29 847	31 127	35 304	133,6
v tom podle druhu pobytu (%):						
trvalý	26,1	27,2	26,7	32,7	33,5 ²⁾	7,4
s vízem nad 90 dní, dlouhodobý pobyt	73,9	72,8	73,3	67,3	66,5 ²⁾	-7,4
v tom podle pohlaví (%):						
muži	.	.	65,9	62,8	62,5	x
ženy	.	.	34,1	37,2	37,5	x
z toho podle státní příslušnosti:						
Ukrajina	7 011	7 287	8 834	11 048	12 634	180,2
Slovensko	7 532	8 475	9 363	6 676	7 718	102,5
Vietnam	2 293	2 130	2 243	2 642	2 854	124,5
v tom podle věkových skupin (%):						
0 - 14 let	¹⁾ 7,4	¹⁾ 8,6	¹⁾ 8,2	¹⁾ 7,8	¹⁾ 7,8 ²⁾	0,4
15 - 64 let	¹⁾ 89,9	¹⁾ 88,6	¹⁾ 89,1	¹⁾ 89,9	¹⁾ 90,0 ²⁾	0,1
65 a více let	¹⁾ 2,7	¹⁾ 2,8	¹⁾ 2,7	¹⁾ 2,3	¹⁾ 2,2 ²⁾	-0,5

¹⁾ věkové skupiny cizinců s délkou pobytu nad 1 rok

²⁾ rozdíl v procentních bodech

Velice rozdílné je rozmístění cizinců podle národnosti, každý kraj má svá specifika. Praha a Středočeský kraj jsou specifické nejvyšší koncentrací Ukrajinců a Slováků ve srovnání s ostatními kraji. Vietnamci se nejvíce koncentrují do krajů Karlovarského a Ústeckého, Poláci do Moravskoslezského a Královéhradeckého, Rusové do Prahy, Karlovarského a Středočeského kraje.

Zatímco v roce 2001 bylo ve Středočeském kraji registrováno 26 tisíc cizinců, v roce 2005 už se jednalo o 35 tisíc. Trendem přitom je postupné zvyšování podílu cizinců s trvalým pobytem, který měla na počátku sledovaného období zhruba čtvrtina cizinců, zatímco na konci období už třetina. I přes tento nárůst patří však Středočeský kraj ke krajům s nejnižším podílem cizinců s trvalým pobytem. Opakem je například Karlovarský kraj, kde cizinci s trvalým pobytem tvoří nadpoloviční většinu.

Výrazně více jsou mezi cizinci zastoupeni muži – dvěma třetinami, ovšem jejich podíl se pozvolna snižuje. Věková struktura cizinců se v průběhu sledovaného období příliš nemění.

Středočeský kraj se spolu s Prahou vyznačují vysokým podílem cizinců, kteří sem přichází z pracovních důvodů – tento účel pobytu je zaznamenán u více než poloviny cizinců. Zároveň se Středočeský kraj vyznačuje podprůměrnou vzdělanostní strukturou cizinců. Většinu zde tvoří cizinci s pouze základním nebo nižším odborným vzděláním a nadprůměrné je i zastoupení cizinců se žádným nebo nedokončeným základním vzděláním. Naopak vysokoškoláci a středoškoláci jsou oproti republikovému průměru zastoupeni podprůměrně.

Nejvíce zastoupenou státní příslušností ve Středočeském kraji jsou Ukrajinci, kteří v roce 2005 tvořili třetinu všech cizinců a jejich podíl i počet se v čase výrazně zvyšuje. Ukrajinci přicházejí do Středočeského kraje především za prací, které je dostatek v souvislosti s probíhající rozsáhlou bytovou výstavbou. Další nejvíce zastoupenou národností jsou Slováci, kteří ještě do roku 2003 převažovali nad Ukrajinci, od roku 2004 jich je však výrazně méně. Na třetím místě stojí Vietnamci, jejichž počet se ve sledovaném období mírně zvýšil.

Nejvyšší podíl na obyvatelstvu dosahují cizinci v okresech Praha-západ, Praha-východ, Mladá Boleslav a Mělník, kam se zároveň nejvíce koncentrují cizinci ukrajinského státního občanství. Slováci a Poláci jsou výrazně koncentrováni do okresu Mladá Boleslav - žije zde čtvrtina Slováků a 60 % Poláků kraje.

Vzhledem k narůstajícímu migračnímu saldu a zvyšujícímu se počtu cizinců na území kraje se dá předpokládat pozitivní vývoj počtu a struktury obyvatelstva a zároveň tedy potenciálu lidských zdrojů.

Český statistický úřad zpracoval v roce 2003 projekci vývoje obyvatelstva do roku 2050, ta se ale pro Středočeský kraj stává rok od roku stále více nepoužitelná. Důvodem je skutečnost, že v projekci je počítáno pouze s přirozenou měnou obyvatelstva a stěhování není bráno v úvahu vzhledem k těžko předvídatelnému migračnímu chování obyvatelstva. Protože však ve Středočeském kraji představuje migrace hlavní složku vývoje prakticky všech demografických ukazatelů a počet obyvatel zásadně ovlivňuje, už teď – po 3 letech – se projekce od skutečného stavu velmi liší, a to jak počtem obyvatel, tak přímo předpovídaným trendem. Zatímco projekce počítá se snižováním počtu obyvatel (k čemuž by při nezapočítání migrace skutečně docházelo), ve skutečnosti počet obyvatel Středočeského kraje roste. Navíc projekce počítá se stále větší dynamikou poklesu počtu obyvatel přirozenou měnou, zatímco ve skutečnosti se díky migraci a pozitivní věkové struktuře přistěhovaných úbytek přirozenou měnou snižuje (v roce 2005 se přiblížil nule). Na rok 2005 předpovídala projekce 1 121 256 obyvatel, zatímco ve skutečnosti žilo ve Středočeském kraji téměř o 37 tisíc obyvatel více. Pozitivní trendy v počtu a struktuře obyvatelstva kontrastující s projektovanými předpověďmi jsou dobrým signálem pro další vývoj lidských zdrojů ve Středočeském kraji.

2.2 Vzdělávání

Jedním z nejdůležitějších faktorů pro pozitivní rozvoj lidských zdrojů je zvyšování vzdělanosti a kvalifikace obyvatelstva. Pro většinu obyvatelstva je základem vzdělání, které získali při denním studiu na střední či vysoké škole. Další možností je zvyšování kvalifikace studiem při zaměstnání či rekvalifikací. V současné době narůstá diverzita stupňů vzdělávání – ve školním roce 1996/1997 byly v Česku poprvé otevřeny vyšší odborné školy. Zároveň se zvyšuje počet škol, které jsou specializované pouze na dálkové studium při zaměstnání. Dalším velice důležitým faktorem pro pozitivní rozvoj lidských zdrojů a uplatnění obyvatel na trhu práce je přístup jednotlivců k informačním technologiím a schopnost využívat je ke zvyšování své kvalifikace i rozvoji společnosti. Zhodnocením stavu a vývoje vzdělávacího procesu v posledních pěti letech ve Středočeském kraji se věnuje tato kapitola.

Ve Středočeském kraji bylo ve školním roce 2005/2006 možno studovat celkem na 34 gymnáziích, 75 odborných školách a 57 středních odborných učilištích. Vybavenost kraje **středními školami** je nižší než je celorepublikový průměr. Na jednu střední školu (SOŠ či gymnázium) připadá průměrně region s 10,6 tisíci obyvateli, což kraj řadí ve vybavenosti středními školami na druhé nejhorší místo za Plzeňský kraj. Pro srovnání – v celém Česku je tento poměr necelých 9 tisíc obyvatel na jednu střední školu.

Vybavenost školami je ovlivněna blízkostí a snadnou dostupností Prahy, která nabízí široké spektrum středních všeobecných i odborných škol a také vyšších odborných škol. Vysoký podíl studentů zejména z těsného zázemí Prahy (okresy Praha-západ a Praha-východ) dojíždí za studiem do hlavního města (viz dále). Školy jsou zejména v těsném zázemí Prahy rozmístěny velice nerovnoměrně. Zatímco v okrese Praha-východ provozuje svou činnost šest gymnázií a pět středních odborných škol, okres Praha-západ disponuje pouze jedinou střední odbornou školou.

Naprostá většina z výše zmíněných ústavů středního vzdělávání poskytuje denní studium. Jak ukazuje tabulka 2.2.1, počty škol ani žáků či absolventů se mezi lety 2000 – 2005 výrazně neměnily. Klesl počet středních odborných učilišť a středních odborných škol poskytujících denní vzdělávání (o 4 učiliště a 7 škol), avšak na počtu nově přijatých žáků se tato změna neprojevila. Byla vyrovnána zvýšením počtu přijatých žáků do prvního ročníku ve zbývajících školách. Počty studentů v jednotlivých typech středního vzdělávání (učňovské, odborné, všeobecné) na školách se sídlem ve Středočeském kraji odpovídají struktuře studentů celé republiky.

Vyšší odborné studium je v kraji zastoupeno 18 školami, z nichž 17 poskytuje denní studium (stav ke školnímu roku 2005/2006). Vyšší odborné školy se nacházejí ve všech okresech kraje kromě okresu Praha-západ a Rakovník. Každoročně studium na těchto školách úspěšně absolvuje 300 – 600 studentů.

Tab. 2.2.1 Učňovské a střední školství - denní studium

Pramen: ÚIV

	Školní rok					
	2000/2001	2001/2002	2002/2003	2003/2004	2004/2005	2005/2006
Střední odborná učiliště						
školy	59	58	57	55	53	55
žáci	14 264	14 257	13 733	13 521	13 112	14 702
nově přijatí žáci	4 737	4 687	4 452	4 479	4 321	5 211
absolventi	3 813	4 100	3 972	3 972	4 265	.
Střední odborné školy (obory s maturitou a bez)						
školy	81	82	78	76	75	74
žáci	16 556	16 374	16 316	16 761	17 093	17 400
nově přijatí žáci	4 177	4 548	4 517	4 631	4 498	4 610
absolventi	3 976	3 739	3 450	3 512	3 878	.
Gymnázia						
školy	33	33	33	33	33	34
žáci	12 617	12 391	12 868	12 884	12 771	12 906
nově přijatí žáci (4 leté studium)	1 182	1 245	1 176	1 325	1 345	1 418
nově přijatí žáci (víceleté studium)	1 009	956	978	993	988	1 038
absolventi	2 142	1 487	2 124	2 295	2 506	.
Vyšší odborné školy						
školy	17	18	17	16	17	17
žáci	1 675	1 783	1 943	2 144	2 045	1 879
nově přijatí žáci	382	897	998	1 003	762	713
absolventi	602	541	311	482	584	.

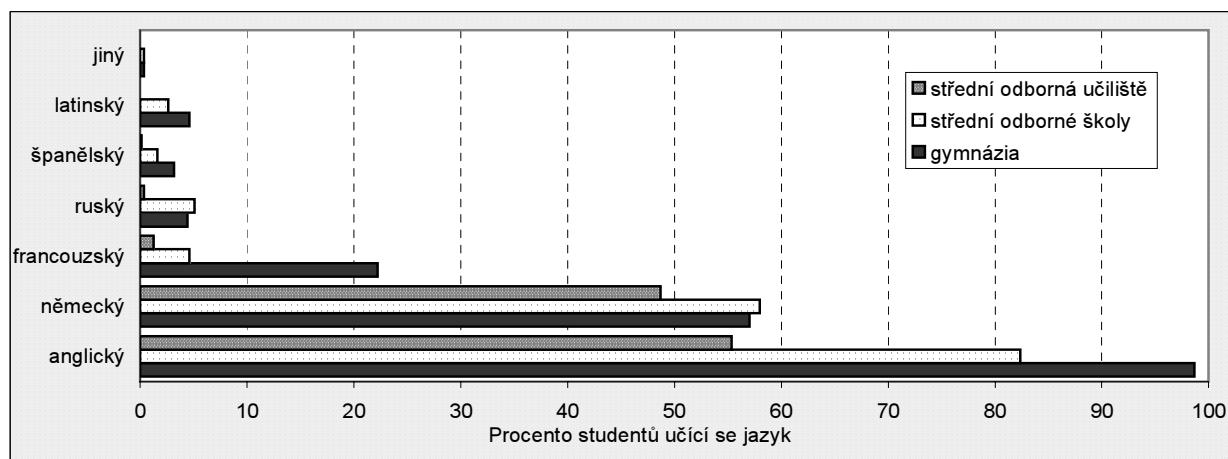
Znalost cizích jazyků se stává stále důležitější pro uplatnění absolventů středních škol v praxi. Vedle nutnosti ovládat cizí jazyk, pokud chce jedinec nalézt uplatnění na trhu práce v zemi, kde se nemluví jeho rodnou řečí, se znalost alespoň jednoho cizího jazyka stává jednou z velmi frekventovaných podmínek pro získání zaměstnání v mnoha společnostech působících v České republice. Nejčastěji požadovanými jazyky jsou přitom anglický, případně německý jazyk.

Největší důraz na výuku cizích jazyků v rámci středního vzdělávání je dáván na všeobecně vzdělávacích školách, tedy gymnáziích. Zde jednoznačně vede výuka anglického jazyka, který studuje téměř 99 % z 12 906 studentů denního studia. Více než polovina studentů se učí německý jazyk, francouzský jazyk studuje přes 22 % studentů gymnázia. Na středních odborných školách i učilištích je také kladen větší důraz na výuku angličtiny, ale převaha počtu studentů angličtiny nad studenty němčiny již není tak výrazná.

Zatímco na gymnáziích se téměř všichni žáci učí dva jazyky, na středních odborných školách navštěvuje dva cizí jazyky pouze polovina studentů, ostatní mají výuku jednoho jazyka. Na středních odborných učilištích navštěvuje průměrně jeden učeň výuku pouze jednoho cizího jazyka. Stav v roce 2005 je zachycen v grafu 7. Celkem se v roce 2005 učilo anglicky 35 093 studentů, německy 24 508 studentů, francouzsky 3 851 studentů a jiný jazyk 3 361 studentů denního studia středních škol a učilišť.

Graf 7 Výuka cizích jazyků na středních školách ve Středočeském kraji k 31. 10. 2005

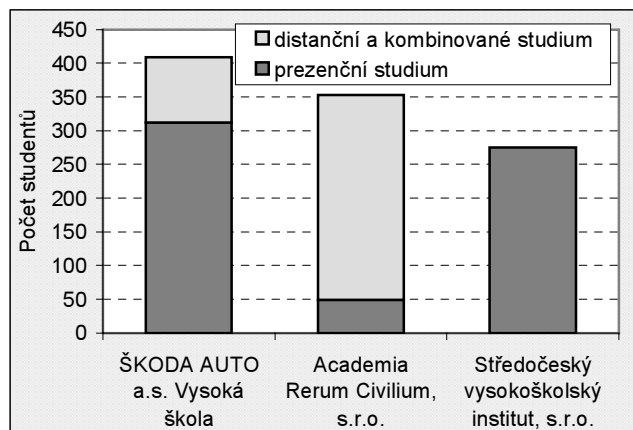
Zdroj: ÚIV

První **vysoká škola** na území kraje vznikla v roce 2000, a to ŠKODA AUTO a.s. Vysoká škola v Mladé Boleslavi. Jedná se o soukromou firemní vysokou školu, provozovanou firmou ŠKODA AUTO a.s. V současnosti je zde možno studovat v profesním bakalářském studijním programu v oborech Podniková ekonomika a management provozu a Podniková ekonomika a management obchodu. V akademickém roce 2006/2007 bude zahájena výuka navazujícího magisterského studijního programu v oborech Globální podnikání a finanční řízení podniku, Globální podnikání a marketing a Podniková ekonomika a management

Graf 8 Studenti vysokých škol podle typu studia k 31. 10. 2005

Zdroj: ÚIV

provozu. V roce 2002 byl v Kladně založen soukromý Středočeský vysokoškolský institut, s.r.o. s akreditovaným bakalářským studijním programem Ekonomika a management se studijními obory Podniková ekonomika a management, Marketing, Ekonomika a management obchodu. Od roku 2003 je v Kolíně v provozu soukromá vysoká škola specializovaná na politické vědy Academia Rerum Civilium – Vysoká škola politických a společenských věd, s.r.o. s bakalářským studijním programem Politologie.

Ve třech soukromých vysokých školách na území kraje studovalo v bakalářských programech k 31.10.2005 celkem 1 036 studentů, dvě pětiny z nich v prezenční formě. Strukturu studentů podle typu studia na jednotlivých školách zachycuje graf 8.

Kromě těchto samostatných vysokých škol sídlí v Kladně Fakulta biomedicínského inženýrství ČVÚT Praha a detašované pracoviště soukromé Vysoké školy finanční a správní, dále se ve Středočeském kraji nachází pobočka Pedagogické fakulty UK Praha v Brandýse nad Labem a detašovaná pracoviště České zemědělské univerzity v Červeném Újezdě a v Kostelci nad Černými lesy. Na počátku roku 2006 byl vydán souhlas se vznikem středočeské veřejné neuniverzitní Vysoké školy Jiřího z Poděbrad se sídlem v Poděbradech a pobočkami v Mladé Boleslavi, Kutné Hoře a Čáslavi.

V současné době automobilka Škoda Auto a.s. a město Mladá Boleslav budují v Mladé Boleslavi vzdělávací centrum Na Karmeli – vysokoškolský areál, který by zahrnoval několik vzdělávacích institucí. V areálu by měla vzniknout pobočka středočeské Vysoké školy Jiřího z Poděbrad, učebny a laboratoře pro posluchače Škoda Auto Vysoké školy i jiných technických vysokých škol, se kterými firma spolupracuje. Jedním z hlavních cílů projektu je podpora rozvoje lidských zdrojů a zvyšování flexibility současných i budoucích obyvatel města na trhu práce zvyšováním a prohlubováním kvalifikace. Otevření areálu se předpokládá v říjnu roku 2007.

Vzhledem k velikosti kraje jak rozlohou tak i počtem obyvatel, jsou možnosti studia na středních i vysokých školách omezené. Tento nedostatek je kompenzován širokou nabídkou studijních možností v Praze. Vysoké zastoupení Prahy na vzdělávání obyvatelstva Středočeského kraje potvrzují i data o **dojížděcí do škol**, jejichž zdrojem je Sčítání lidu, domů a bytů v roce 2001 (viz tabulka 2.2.2). Do škol mimo kraj bydliště vyjíždělo 27 237 studentů starších 15 let, z nichž přes 70 % dojíždělo do Prahy. Nejvýznamnější podíl Prahy na vzdělávání studentů okresu je v těsném zázemí Prahy. Z okresu Praha-západ dojíždělo do Prahy 2 884 studentů ve věku 15-18 let a 1 530 studentů ve věku 19 let a více. Obdobně z okresu Praha-východ dojíždělo do Prahy 2 434 studentů ve věku 15-18 let a 1 624 studentů ve věku 19 let a více.

Tab. 2.2.2 Počty vyjíždějících do škol v roce 2001

	Celkem	v tom ve věku		
		6-14 let	15-18 let	19 a více let
Vyjíždějících z okresu svého bydliště	41 925	6 667	18 041	17 217
Vyjíždějících mimo kraj	31 017	3 780	11 893	15 344
Vyjíždějících do Prahy	22 389	3 107	9 053	10 229
Podíl vyjíždějících do Prahy na vyjíždějících z okresu bydliště	53,40	46,60	50,18	59,41

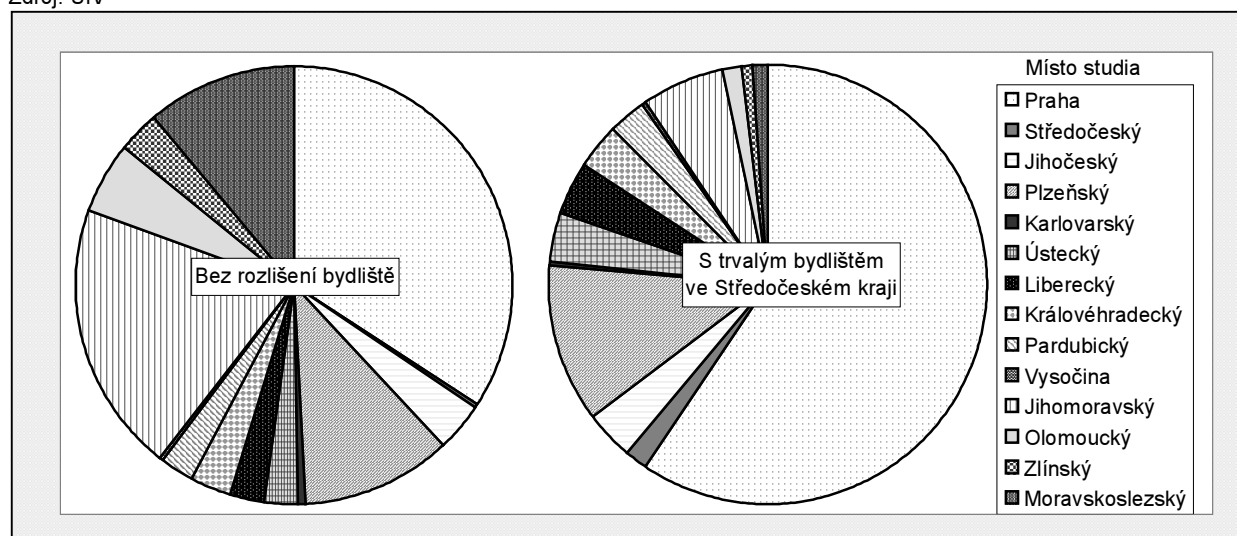
V grafu 9, který zachycuje stav k 31. 10. 2005, je v levé části znázorněno, jaký podíl ze všech vysokoškolských studentů s bydlištěm v ČR škol studuje v jednotlivých krajích. V pravé polovině grafu jsou zachyceni pouze studenti, kteří mají trvalé bydliště ve Středočeském kraji.

Dle Ústavu pro informace ve vzdělávání studovalo k 31. 10. 2005 na vysokých školách 24 211 obyvatel kraje. Pro studenty vysokých škol s trvalým bydlištěm ve Středočeském kraji platí, že v kraji svého bydliště studuje méně než dvě procenta posluchačů. Tento podíl je jednoznačně nejnižší z celé republiky. Srovnatelný je pouze kraj Vysočina, kde v kraji svého bydliště studuje 3,5 % posluchačů vysokých škol. Téměř dvě třetiny středočeských studentů VŠ dojíždí za svými studiemi do hlavního města Prahy. Podíl Prahy jako místa studia je nesrovnatelně vyšší než u ostatních krajů (kromě Prahy samotné). Takto vysoký podíl studentů, kteří vyjíždějí za studiem do jednoho kraje (mimo kraj svého bydliště), není nikde jinde.

Po Praze, jakožto nejvýznamnějším místě studia středočeských vysokoškolských studentů, následuje Plzeňský kraj, kam dojíždí 13 procent studentů našeho kraje a Jihomoravský s více než 6 procenty středočeských studentů.

Graf 9 Studenti vysokých škol k 31. 10. 2005 podle bydliště a místa studia^{*)}

Zdroj: ÚIV

^{*)} pouze studenti s českým občanstvím

V současné době se zvyšuje tlak na neustálé osvojování nových poznatků, rozšiřování znalostí a tím zvyšování flexibility na trhu práce. Znalosti, které byly získány během studia před vstupem na trh práce, již nedostačují a stále více je kladen důraz na další, neboli **celoživotní vzdělávání**. Celoživotní učení je považováno za nejvýznamnější potřebu všech jedinců ve znalostně založené ekonomice, kteří musejí aktualizovat a doplňovat své znalosti, kvalifikace a dovednosti v průběhu života pro maximalizaci osobního rozvoje a udržení a zlepšení pozice na trhu práce³.

Ačkoliv další vzdělávání patří ve vyspělých zemích k nejrychleji se rozvíjejícím sektorům vzdělávání, v České republice neexistuje zastrešující instituce, která by pravidelně shromažďovala ucelené informace týkající se dalšího vzdělávání. V této analýze budeme čerpat ze tří zdrojů. Prvním z nich jsou údaje Ústavu pro informace ve vzdělávání o počtu studentů nedenního, dálkového či distančního studia. O těchto studentech lze předpokládat, že studují při zaměstnání. Druhým zdrojem jsou výsledky ad hoc modulu 2003 o celoživotním vzdělávání (AHM 2003), který proběhl společně s šetřením VŠPS ve 2. čtvrtletí roku 2003. Posledním zde využitým zdrojem jsou informace úřadů práce o rekvalifikacích uchazečů o zaměstnání.

Mezi institucemi, které kromě denního studia poskytují i dálkové či nedenní studium jsou ve Středočeském kraji významnější střední a vyšší odborné školy. Co do počtu studentů při zaměstnání jsou nejvýznamnější střední odborné školy. V těch v rámci dálkového vzdělávání studuje okolo 2000 studentů a v roce 2004/2005 zde absolvovalo 332 studentů nedenního studia. Ze všech žáků středních odborných škol tvořili studenti při zaměstnání v posledních pěti letech zhruba desetinu. Pro srovnání v celé ČR byl ve školním roce 2005/2006 podíl studentů při zaměstnání 7,6 %.

³ Burda a kol.: *Lidské zdroje v České republice 2003. Národní vzdělávací fond, 2003*

Ve vyšších odborných školách v kraji tvoří studenti dálkového studia zhruba čtvrtinu všech studentů (v ČR 17,1 %). Absolutně je však jejich počet nižší. V roce 2004/2005 absolvovalo dálkové studium na VOŠ ve Středočeském kraji 176 studentů.

Tab. 2.2.3 Žáci a studenti při zaměstnání podle typu školy

	Školní rok					
	2000/2001	2001/2002	2002/2003	2003/2004	2004/2005	2005/2006
Střední odborné školy						
počet	81	82	78	76	75	75
žáci celkem	18 402	18 202	18 277	18 850	19 124	19 029
z toho při zaměstnání:						
absolutně	1 846	1 828	1 961	2 089	2 031	1 629
podíl ze žáků celkem	10,0	10,0	10,7	11,1	10,6	8,6
Vyšší odborné školy						
počet	18	19	18	17	18	18
žáci celkem	2 260	2 493	2 675	2 874	2 684	2 425
z toho při zaměstnání:						
absolutně	585	710	732	730	639	546
podíl ze žáků celkem	25,9	28,5	27,4	25,4	23,8	22,5

Nedenní studium na jiných typech škol se v našem kraji teprve rozvíjí. Například gymnázia byla pro dálkově studující otevřena až v posledním sledovaném roce (18 studentů). Vysokou školu na území kraje bylo možné dálkově studovat až od roku 2004/2005. K poslednímu sledovanému roku zde distanční a kombinované studium navštěvovalo 400 posluchačů. Pokud přepočteme osoby studující při zaměstnání na školách ve Středočeském kraji na 1000 osob starších 15 let bydlících zde, vyjde nám zhruba třetinová hodnota oproti České republice, a to 2,6 (pro školní rok 2005/2006). Je ovšem třeba připomenout, že mnoho studentů dálkového studia využívá široké nabídky škol a typů vzdělávání v blízké a časově dobře dostupné Praze. Tyto studenty v předchozí statistice zachyceny nemáme.

V roce 2003 uskutečnil Český statistický úřad šetření ad hoc modul 2003 o celoživotním vzdělávání (AHM 2003), které proběhlo jako součást pravidelného výběrového šetření pracovních sil. Otázky byly zaměřeny na zjišťování údajů o formálním a neformálním vzdělávání a o samostudiu. Formálním vzděláváním se rozumí takový způsob vzdělávání, který vždy vede k dosažení určitého stupně vzdělání (zpravidla ve školských zařízeních). Typickým příkladem jsou žáci, učni a studenti včetně dálkového studia. Vedle toho neformální vzdělávání je zaměřeno na získání takových znalostí a dovedností, které mohou zlepšit uplatnění na trhu práce a prohloubit a získat nové osobní znalosti a dovednosti. Tento druh vzdělávání je poskytován zpravidla ve specializovaných zařízeních nebo v zařízeních zaměstnavatele za účasti odborného lektora či učitele. Patří sem kurzy cizích jazyků, počítačové kurzy, řidičské kurzy, rekvalifikační kurzy organizované v rámci aktivní politiky zaměstnanosti, ale také krátkodobá školení a přednášky⁴.

Dle výsledků AHM 2003 se v kraji účastní formálního vzdělávání téměř 93 tisíc osob. Naprostá většina z nich (94 %) je mladší 24 let (viz tabulka 2.2.4). V této věkové kategorii se převážně jedná o počáteční

Tab. 2.2.4 Účastníci formálního vzdělávání ^{*)}

zdroj: ad-hoc modul VŠPS 2003, ČSÚ

	Středočeský kraj	
	tis. osob	%
Účastníci celkem	92,7	100,0
v tom:		
muži	44,6	48,1
ženy	48,1	51,9
z toho ve věku:		
15 - 19 let	63,2	68,2
20 - 24 let	23,5	25,3
25 - 29 let	2,8	3,0
30 - 34 let	2,2	2,3
35 a více let	1,1	1,1
z toho podle stupně vzdělávání:		
sekundární	50,3	54,3
z toho obor:		
technika a technická řemesla	12,1	13,0
všeobecné vzdělávací programy	11,6	12,5
obchod a správa	8,1	8,7
postsekundární	5,9	6,4
první stupeň terciárního	17,7	19,1
z toho obor:		
příprava učitelů a pedagogika	2,3	2,5
obchod a správa	2,2	2,4
spol. a behaviorální vědy a nauky	2,1	2,2
druhý stupeň terciárního	2,2	2,4

^{*)} referenční období 12 měsíců před datem dotazování (2. čtvrtletí 2003)

⁴ ČSÚ: Výsledky ad hoc modulu 2003 o celoživotním vzdělávání za rok 2003

vzdělávání, tedy o studium před vstupem na trh práce. Z obyvatel Středočeského kraje starších 30 let se formálního vzdělávání během referenčního období (odpovídalo zhruba školnímu roku 2002/2003) zúčastnilo 3,3 tisíce obyvatel.

Téměř třetina studentů sekundárního vzdělávání studovala technické obory, druhým nejčastějším bylo studium všeobecně vzdělávacích programů. Na vysokých školách (terciární stupeň) převažuje studium učitelství a pedagogiky. Společenské a behaviorální vědy a nauky, které v celé ČR studoval největší podíl vysokoškoláků (15 %) se v našem kraji umístily až na 3. místě oblíbenosti.

Neformálního vzdělávání se v průběhu čtyř týdnů před dotazováním zúčastnilo více než 30 tisíc obyvatel starších 15 let. Při přepočtu na 100 obyvatel jsou to pouhá tři procenta. Tato hodnota je po Jihočeském kraji druhá nejnižší v ČR. Vedle toho v Praze se neformálního vzdělávání zúčastnilo přes 6 % obyvatel starších 15 let. Výsledek šetření v našem kraji mohl být ovlivněn vyšší mírou nezjištěnosti (2,3 %).

Významnou součástí aktivní politiky zaměstnanosti je další vzdělávání uchazečů o zaměstnání a osob ohrožených nezaměstnaností. Tato forma celoživotního vzdělávání se označuje jako **rekvalifikace** a je zajišťována úřady práce. Pomocí rekvalifikace se dosahuje změny dosavadní kvalifikace jedince a tím rozšíření možností jeho uplatnění na trhu práce.

Počty účastníků rekvalifikačního vzdělávání se mění v závislosti na rozvoji aktivní politiky zaměstnanosti a na vývoji počtu uchazečů o zaměstnání. Vývoj v posledních pěti letech zachycuje tabulka 2.2.5. Výkyvy v počtu rekvalifikací kopírují výkyvy v počtu nezaměstnaných mezi jednotlivými lety. Za sledovaných pět let je i přes mírný pokles počtu rekvalifikací v roce 2005 celkově zřejmý nárůst využívání rekvalifikací jak v absolutním počtu účastníků rekvalifikací, tak v jejich podílu na uchazečích o zaměstnání.

Tab. 2.2.5 Účastníci rekvalifikací

zdroj: MPSV

	2001	2002	2003	2004	2005	Index 2005/2001
Uchazeči o zaměstnání celkem	37 819	41 761	43 937	44 012	40 751	107,8
v tom podle pohlaví:						
muži	17 423	19 627	20 759	20 285	18 508	106,2
ženy	20 396	22 134	23 178	23 727	22 243	109,1
z toho podle věku:						
mladší 30 let	15 102	16 399	16 551	15 245	12 631	83,6
50 a více let	6 639	8 485	9 561	10 230	10 803	162,7
z toho podle vzdělání:						
základní a SŠ bez maturity	28 830	31 642	32 972	32 955	30 440	105,6
vysokoškolské	1 004	1 110	1 211	1 277	1 222	121,7
Uchazeči zařazení do rekvalifikací k 31.12.	177	207	208	124	213	120,3
Podíl uchazečů zařazených do rekvalifikací z počtu uchazečů o zaměstnání k 31. 12.	0,5	0,5	0,5	0,3	0,5	x
Uchazeči o zaměstnání s úspěšně ukončenou rekvalifikací¹⁾	1 478	1 752	2 192	2 731	2 233	151,1
v tom podle pohlaví:						
muži	592	660	809	1 094	822	138,9
ženy	886	1092	1383	1637	1411	159,3
z toho podle věku:						
mladší 30 let	603	708	908	1 043	790	131,0
50 a více let	115	163	220	302	316	274,8
z toho podle vzdělání:						
základní a SŠ bez maturity	785	916	1 074	1 472	1 123	143,1
vysokoškolské	44	67	100	103	96	218,2

¹⁾ úhrnné roční údaje

Celkem v roce 2005 prošlo rekvalifikací 2 233 obyvatel kraje. Téměř dvě třetiny účastníků tvořily ženy. To je ovlivněno nejen tím, že v uchazečích o zaměstnání převažují ženy, ale také tím, že větší podíl nezaměstnaných žen se účastní rekvalifikací, než jak je tomu u mužů. Ve věkových kategoriích je rekvalifikace častější u mladších uchazečů.

Nejvyšší nárůst v počtu účastníků rekvalifikací podle vybraných skupin byl ve věkové kategorii 50 a více let. Ve vyšším věku je při ztrátě zaměstnání již obtížnější přizpůsobit se jinému zaměstnání a zaměstnavatelé preferují mladší zájemce i z důvodu blízkého se odchodu starších osob do důchodu. Jde o skupinu ohroženou dlouhodobou nezaměstnaností. Zároveň počet nezaměstnaných v této věkové kategorii stoupá (mezi lety 2000 – 2005 na 163 % původního počtu). Proto i současná aktivní politika zaměstnanosti Ministerstva práce a sociálních věcí se zaměřuje právě na tyto rizikové skupiny – starší nad 50 let a mladí do 25 let, tedy převážně absolventy a jedince s minimální praxí.

Rozlišuje se několik forem rekvalifikace podle toho, co je jejich cílem⁵. Celorepublikově nejvýznamnější podle počtu účastníků jsou tzv. specifické (cílené) rekvalifikace, které vycházejí z bezprostředních potřeb na trhu práce, popř. příslibu zaměstnání, a doplňkové rekvalifikace, které doplňují znalosti uchazeče o zaměstnání na základě požadavku budoucího zaměstnavatele. V našem kraji byly doplňkové rekvalifikace využívány minimálně, jejich počet vzrostl až v roce 2005 – viz tabulka 2.2.6. Mnohem významnější byly tzv. nespecifické rekvalifikace, které vycházejí z předpokládaných potřeb trhu práce. V některých letech se více uplatňovaly tzv. motivační kurzy, které pomáhají k profesní orientaci s následnou rekvalifikací pro konkrétní pracovní uplatnění.

Významný rozdíl oproti průměru ČR je také v délce rekvalifikace. Ve Středočeském kraji jsou dlouhodobější kurzy využívány minimálně, vedle toho v celém Česku tvoří kurzy delší než 3 měsíce okolo 17 – 18 procent rekvalifikací. Taktéž průměrná délka evidence před rekvalifikací je nižší než průměr ČR. Tyto ukazatele jsou ovlivněny nižší mírou nezaměstnanosti a menšími problémy s restrukturalizací průmyslu, než v oblastech severních Čech a Moravy.

Tab. 2.2.6 Typy rekvalifikací

zdroj: MPSV

	2001	2002	2003	2004	2005	Rozdíl 2005-2001
Účastníci úspěšně ukončených rekvalifikací celkem	1 478	1 752	2 192	2 731	2 233	⁴⁾ 151,1
z toho podle typu rekvalifikace (%):						
specifická ¹⁾	51,1	50,5	45,5	48,6	48,3	-2,8
doplňková ²⁾	1,0	0,5	0,2	6,6	18,1	17,1
z toho podle délky rekvalifikace (%):						
do 1 měsíce	55,8	48,7	52,9	57,3	60,6	4,9
déle než 3 měsíců	8,3	9,4	10,9	7,1	6,2	-2,1
z toho podle délky evidence před rekvalifikací (%):						
do 3 měsíců	40,7	45,0	36,3	35,3	34,8	-5,9
déle než 6 měsíců	32,7	26,4	35,4	35,4	37,4	4,8
Účastníci umístění do 12 měsíců po rekvalifikaci celkem	2 092	1 257	1 396	1 919	1 690	⁴⁾ 80,8
Umístění uchazeči o zaměstnání celkem	46 640	44 540	45 660	48 503	45 899	⁴⁾ 98,4
Podíl umístěných účastníků rekvalifikací³⁾ na počtu umístěných uchazečů	4,9	3,2	3,5	4,5	4,3	-0,6

¹⁾ specifická (cílená) rekvalifikace - získání teoretických a praktických poznatků pro výkon nové pracovní činnosti

²⁾ doplňková rekvalifikace - doplnění znalostí před nástupem do zaměstnání v případě požadavku zaměstnavatele

³⁾ včetně uchazečů vyřazených z evidence na vlastní žádost (předpoklad nalezení místa jiným způsobem)

⁴⁾ index změny 2005/2001 v %

V posledních letech stoupá vliv informačních a komunikačních technologií na ekonomický růst a sociální změny ve společnosti. S rozvojem tzv. globální informační společnosti se vytváří nová struktura ekonomiky založená na znalostech, schopnostech získávat nové informace a využívat nové technologie. Dochází k zavádění nových informačních a komunikačních technologií do všech sfér života, včetně soukromé. Pro udržení konkurenceschopnosti na globálním trhu je předpokladem rozvoj informační gramotnosti. Vedle důležitosti počítačové gramotnosti pro zvýšení možnosti uplatnění na trhu práce je význam informačních technologií ve schopnosti překonat překážky ve vzdálenosti a tím poskytovat shodné služby lidem z odlišných – i vzdálených – oblastí i přinášet nové služby občanům se specifickými potřebami.

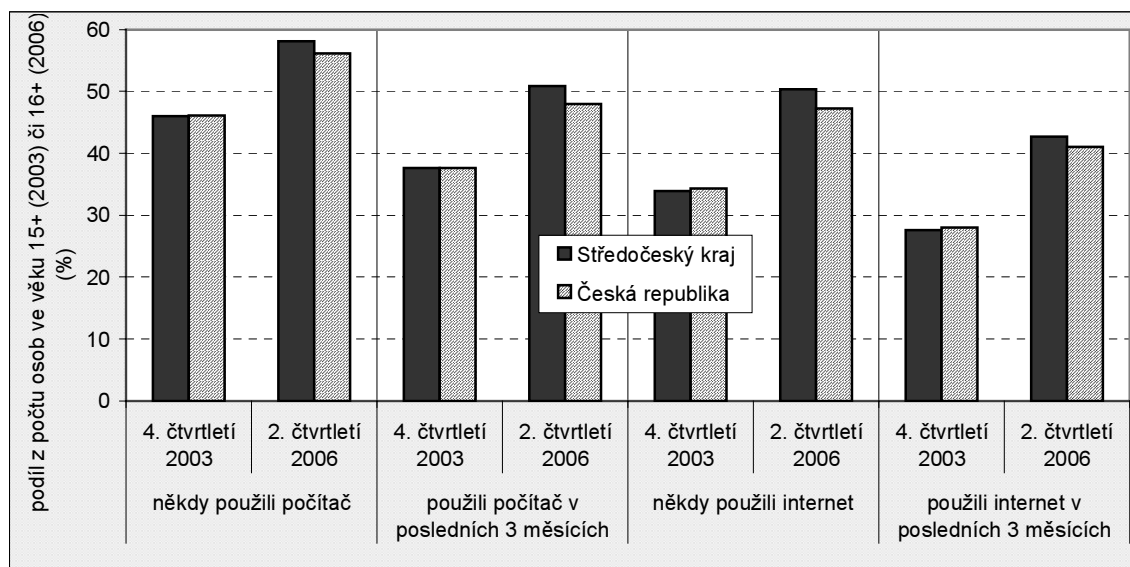
Využívání informačních technologií obyvateli Středočeského kraje je mírně nadprůměrné než v celém Česku. Podle výsledků šetření ČSÚ, které proběhlo ve 2. čtvrtletí roku 2006, osobní počítač někdy použilo více než 58 % obyvatel a internet někdy použilo přes 50 % obyvatel starších 15 let. V obou těchto

⁵ viz např. Burda a kol.: *Lidské zdroje v České republice 2003. Národní vzdělávací fond, 2003, str. 98*

charakteristikách se Středočeský kraj řadí na druhé místo za Hl. m. Prahu. Pravidelnými uživateli osobního počítače je 43 % jedinců a internetu 35 % jedinců starších 15 let. Srovnání používání počítače a internetu s průměrem Česka a vývoj těchto ukazatelů od roku 2003 je zachycen v grafu 10.

Ohromnou rychlostí roste využívání služeb přes internet. Ve druhém čtvrtletí roku 2006 bylo v kraji 78 tisíc obyvatel, kteří využili internet k vyřizování na úřadech, a téměř 152 tisíc jedinců, kteří někdy objednali či koupili zboží přes internet. Obě tyto hodnoty jsou dvojnásobkem stavu v roce 2003.

Graf 10 Používání počítače a internetu jednotlivci

Vybavenost domácností telefonem, osobním počítačem a internetem v letech 2003 – 2006 je zachycena v tabulce 2.2.7. Z tabulky je zřejmý výrazný počet domácností, které přestaly využívat pevnou telefonní linku. I přes výrazný pokles je vybavenost pevnou telefonní linkou stále nadprůměrná a řadí kraj na 4. místo za Prahu, Královéhradecký a Plzeňský kraj. Z důvodu vyrovnání cen telefonování z mobilních i pevných telefonních linek mnoho domácností zrušilo zavedení pevné telefonní linky a ke komunikaci používají pouze mobilní telefony. V roce 2006 vlastnilo 81,6 % domácností kraje mobilní telefon – 7. místo mezi kraji. Průměrně v Česku je mobilním telefonem vybaveno 80,8 % domácností.

Počet obyvatel Středočeského kraje, kteří mají mobilní telefon k dispozici pro soukromé účely, vzrostl do roku 2006 na 814 tisíc, což je 83,5 procenta obyvatel starších 15 let.

Tab. 2.2.7 Využívání informačních a komunikačních technologií v domácnostech a mezi jednotlivci ^{*)}

	Středočeský kraj				Česká republika			
	2003	2004	2006	index 2006/2003	2003	2004	2006	index 2006/2003
Domácnosti celkem (tis.)	407,0	458,8	457,5	112,4	4 064,0	4 109,9	4 201,2	103,4
z nich vybavené (%):								
pevnou telefonní linkou	72,7	68,4	56,9	¹⁾ -15,8	62,9	61,9	53,1	¹⁾ -9,9
osobním počítačem	23,8	28,8	36,5	¹⁾ 12,7	23,8	29,5	35,7	¹⁾ 11,9
os. počítačem připojeným k internetu	15,5	22,3	28,7	¹⁾ 13,2	14,8	19,4	26,7	¹⁾ 11,9
Obyvatelstvo ve věku 15 a více let (tis.)	962,3	970,3 ²⁾	974,4	101,3	8 658,5	8 687,4 ²⁾	8 635,6	99,7
z nich mají k dispozici pro soukromé účely (%):								
mobilní telefon	67,8	73,9	83,5	¹⁾ 15,8	66,0	73,8	83,1	¹⁾ 17,1
osobní počítač doma	35,9	34,3	44,4	¹⁾ 8,4	32,6	35,9	43,0	¹⁾ 10,3
internet doma	24,0	27,8	34,9	¹⁾ 10,9	20,8	23,8	32,6	¹⁾ 11,8

^{*)} období šetření: 4. čtvrtletí sledovaného roku, rok 2006 - 2. čtvrtletí 2006

¹⁾ rozdíl 2006 - 2003 v procentních bodech

²⁾ obyvatelstvo ve věku 16 a více let

Ve vybavenosti domácností osobním počítačem se Středočeský kraj umístil až na 8. místě v žebříčku krajů, ale téměř 79 % z počítačem vybavených domácností má počítač připojený na internet. V této „připojenosti“ je kraj na 3. místě za Prahou a Královéhradeckým krajem (nejnižší hodnota je ve Zlínském kraji, a to 59,4 %).

S neustálým rozvojem informační společnosti a zvyšováním významu informačních a komunikačních technologií vzrůstá důraz na zásobu kvalifikovaných lidských zdrojů, neboť ty sehrávají klíčovou roli při vývoji nových technologií. Informace o zásobě těchto kvalifikovaných lidských zdrojů, neboli počítačových odborníků čerpáme z průměrných ročních výsledků výběrového šetření pracovních sil.

Počítačová odborníci (ICT experti) se podle definice Eurostatu a OECD dělí na dvě hlavní skupiny – vědci a odborníci v oblasti výpočetní techniky a techničtí pracovníci v oblasti výpočetní techniky. Zjednodušeně lze říci, že vědecktí pracovníci se podílí na samotném výzkumu a vývoji nových technologií, zatímco techničtí pracovníci spíše na provozu a podpoře těchto systémů. Počty ICT expertů v kraji v letech 2000 – 2005 jsou zachyceny v tabulce 2.2.8.

Tab. 2.2.8 Počítačová odborníci (VŠPS)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	Index 2005/2000
Odborníci v oblasti výpočetní techniky (ICT experti) celkem (tis.osob)	5,8	7,3	8,8	8,7	8,5	9,5	163,4
v tom (%):							
vědci a odborníci	48,7	45,9	25,1	33,2	36,3	26,9 ¹⁾	-21,8
techničtí pracovníci	51,3	54,1	74,9	66,8	63,7	73,1 ¹⁾	21,8
z celku (%):							
muži	80,2	78,6	75,0	80,7	80,0	82,1 ¹⁾	1,9
ženy	19,8	21,4	25,0	19,3	20,0	17,9 ¹⁾	-1,9

¹⁾ rozdíl v procentních bodech

Od roku 2000 došlo ve Středočeském kraji k silnému nárůstu počtu počítačových expertů – za 5 let jejich počet vzrostl na 163 % původního stavu. Tento nárůst výrazně převyšuje průměr ČR, neboť v celé republice stoupl počet počítačových odborníků pouze na 108 % původního stavu. Vyšší relativní nárůst než v našem kraji proběhl pouze v Královéhradeckém kraji, zde dosáhl index změny hodnoty 188 %. V tomto kraji se však jednalo o nárůst z mnohem nižšího, téměř třetinového, základu.

V současnosti (rok 2005) je v kraji třetí nejvyšší počet počítačových expertů, a to jak v absolutním počtu, tak v přepočtu na celkovou pracovní sílu (16,4 počítačových odborníků na 1000 pracujících). V obou případech je s velkým předstihem na prvním místě Hlavní město Praha (32,4 ICT expertů na 1000 pracujících) a následuje Jihomoravský kraj (20,2 ICT expertů na 1000 pracujících). Vyšší koncentrace ICT expertů v těchto regionech je způsobena zejména díky nově vznikajícím vývojovým a technologickým centrům, ale i koncentrací sídel a ústředí významných národních i nadnárodních firem v těchto regionech.